

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
שלח-לך
סיון התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור מהר"ם אלשיך לגבי הפסוק [במדבר י', ט'] וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם, עַל הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם וְגו', כִּי הִסִּיבָה שְׂכֵתוֹב הַצָּר וְלֹא הַצָּרָה, מִפְּנֵי שְׂצָרִיכִים לִזְכּוֹר כִּי הַצָּרָה בָּאָה בְּגִלְלֵי הַשָּׁטָן הַמְּקֻטָּרָג.

בעניין המלחמה המתקיימת כעת עם אירן, נלמד לקח מדברי רבותינו ז"ל [בפרקי דרבי אליעזר ובמדרש שמות רבה] בעניין הפסוק [שמות י"ד, י'] וּפְרַעְזָה הַקְּרִיב, וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְגו', כִּי הַקְּרִיב הֵינּוּ – הַקְּרִיב אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַבִּיהֶם שְׁבַשְׁמִים.

סגולת מזמורי תהלים, נגד טילים. פחד מות, מכפר על עון מיתה. גם תלמידי חכמים וצדיקים צריכים לפשפש במעשיהם ולעשות תשובה.

בזמנינו קודם ביאת המשיח, יש להתחזק בפרט בענייני שמירת הלשון, כמ"ש החפץ חיים בספרו זכור למרים. עצה טובה שהאדם יבחר לכל הפחות יום אחד בשבוע או בחודש, שבו יהיה שמור מעשרת חטאי הלשון.

חמינאי – כשמו כן הוא – משורש המן הרשע. יש ברשעים ניצוץ של קדושה בכדי שיתקיימו, כמו האות ה"א בשם פרעה. רמז באותיות יו"ד אל"ף יו"ד, אשר נוספו לשם חמינאי, חוץ מאותיות המ"ן. כיצד משה ואהרן נכנסו אל פרעה, למרות שהיתה לו שמירה.

כאשר ישנה בעיא של צניעות בעת השהייה במקלטים, אדרבה המקום הוא בלתי מוגן. בעניין השם שנתנו למלחמה עתה 'עַם פְּלִבְיָא', הדבר מכוון עם ג' ראשי תיבות – בתורה ובנביאים ובכתובים – של תיבת כלבי"א, והרמז שבהם. ופשט הפסוק 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא וגו'.

בתפילת 'אבינו מלכנו, כלה כל צר ומשטין מעלינו', אין לקרוא את המלה 'צר' בקמץ, למרות שכך כתוב בתכאליל כת"י, כי הם העתיקו זאת כך מסידורי הספרדים. התביר הוא טעם מעמיד, רק ששוכרים אותו בסוף. ראייה לכך שאבותינו נע"ג לא הכירו את מבטא הספרדים.

תשובה למכתב מאת הרב גיורא כהן הי"ו, לגבי גירסת 'אנשי חלק הדקדוק' בפסוק 'אֶמְצֹאָךְ בַּחוּץ אֶשְׁקָךְ' [שיר השירים ח', א'], ובפסוק [שם ז', י"ד] 'הַיְּהוּדָאִים' נָתַנוּ רִיחַ.

תשובה לשאלתו הנוספת, בעניין הפסוק שבפרשת תזריע, וְשֹׁעַר בִּנְיָמִן הָפְדָּו לָכֵן, האם מעמידים בתיבת 'בנגע'.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ן – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 791

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי משה בן יהושע למשפחת נחום הי"ו, מארצות הברית, לרגל השמחה השרויה במעונם, נישואי בתם הכלה המהוללה צופיה לחתן החשוב רבי משה דוב, השם ישמרם ויחיים. שיוכו להקים בית נאמן קדוש וטהור בישראל, ויצליחו בכל אשר יפנו, בעבור שהתנדב למסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי יהודה לייב בן יצחק הי"ו ורעייתו מרים שתחי', להצלחה ונחת מבני ביתם. ורפ"ש לחמיו רבי נפתלי הירץ בן גיטל. ולרפ"ש סביהם וסבתותם, אברהם בן חיים, חיה שרה בת שינדל, שמואל בן באשא, מלכה בת פרומה. בעבור שהתנדב למסדות נתיבות מהרי"ץ.

אנחנו צריכים פה להזכיר את ידידנו רבי ברק בן זכריה צברי הי"ו, אשר ב"ה ביהמ"ד פה הכל בזכותו, מקום שמגדלים בו תורה ותפילה, ב"ה ציבור חשוב של ת"ח, חוקים ומתחזקים, איש את רעהו יעזרו, ולאחיו יאמר חזק. הכל נובע מזכותו של רבי ברק, ה' ישמרם ויצליחו ויצליחהו בכל אשר יפנה.

על כולם הנני אומר, המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, והזקוקים לרפ"ש – השם ברוך הוא ישלח להם רפ"ש בתוך כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

ביאור מהר"ם אלשיך לגבי הפסוק [במדבר י', ט'] וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בָּאֲרָצְכֶם, עַל הָעָר הָעִיר אֲתֶכֶם וגו', כי הסיבה שכתוב 'העיר' ולא 'הערה', מפני שצריכים לזכור כי הצרה באה בגלל השטן המקטרג.

ידוע ומפורסם מה שחז"ל אומרים על הפסוק [במדבר י', ט'] וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בָּאֲרָצְכֶם, עַל הָעָר הָעִיר אֲתֶכֶם, וְהָרַעְתֶּם בְּחַצְצֹתֶי. וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם. כי פירושו, שבזמן שישנן צרות רח"ל, צריכים לעורר רחמי שמים. כך מבואר בספרי [שם].

ובעיקר זוכרים כולם את דברי רבינו הרמב"ם בריש הלכות תעניות, אשר הרחיב לגבי העניין הזה, שצריכים לחזור בתשובה בזמנים כאלה, וכתב בזה הלשון, מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות, על כל צרה שתבוא על הצבור וכו'. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב [ירמיהו ה'] 'עונותיכם הטו' וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקריה – אם ח"ו חושבים כי זהו רק מקרה טבעי – הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להידבק במעשיהם הרעים. ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה, וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקִרְיָ, וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת קִרְיָ, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי. דיברנו על כך בזמנו [ויקהל התשפ"ה, ועוד].

שואל מהר"ם אלשיך, אם כן, מדוע כתוב בפסוק 'על הצר'? לכאורה, היה צריך להיות כתוב 'על הצרה'. והוא עונה, אכן הדבר נכון, אולם צריכים לזכור מהיכן באה הצרה? ישנו שטן בשמים. צר, צורר, והוא מקטרג.

מה"ר יהודה גיזפאן זצ"ל הביא את דברי מהר"ם אלשיך בקצרה – אשר האריך בכך יותר – וכתב בספרו מנחת יהודה [פרשת בהעלותך, דף ע"ט], וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר וגו'. הנה רבותינו זכרונם לברכה פירשו, על כל מיני צרות. וראוי לדעת, אֵל הַתִּיַּחַס הַדָּבָר עַל הָעָר, ולא אל הצרה.

אלא באה התורה ללמדינו דעת השכל ומוסר, איך להתנהג בעת צרה שלא תבא. שהרי דרך אנשים מעוטי השכל, יתפלל אל ה', הצילני נא, כי אין מושיע בלתיך. ואז לא די שלא הועיל בתפילתו, אלא שיבוקר פינקסו, ויתעוררו יותר אשמותיו.

אם ככה אתה מתפלל, התפילה הזאת אינה עוזרת. כי קודם צריכים לבדוק, לבקר. בשמים פותחים את הפינקס, ורואים כי ישנה לו רשימה שחורה רח"ל. א"כ מה הינך מתפלל ומבקש רחמים? תתקן קודם את מעשיך.

אלא הדרך האמיתי – א"כ מה עושים? – תחילה להתיש כחם של מקטרגים על ידי וידוי תשובה. לומר, וכי חשיך יתברך, דעביד דינא בלא דינא? אלא, עונותי גרמו זאת לי. ואז ישים פניו נגד יתברך בצום ובכי ומספד, לבקש על צרתו.

וזהו אמרו, וכי תבאו מלחמה בארצכם. איעצך להילחם תחילה על הצר, הוא המשחית הצורר

שערי יצחק – השיעור השבועי

והים מלפניהם. וראו ישראל המצריים, ונתייראו הרבה מאד. היה פחד עצום. ישנו ים לפנייהם, והמצרים מאחוריהם. אין מנוס. אין דרך לנטות ימין ושמאל. מה עושים?

ושם השליכו כל תועבות מצרים מעליהם, ועשו תשובה גדולה, וקראו לאלהיהם. שנאמר, ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם.

הדבר מפליא. מדהים. עם ישראל יוצאים ממצרים, כבר עשו קרבן פסח וברית מילה, מצה ומרור, נסים ונפלאות, עשרת המכות, ובכל זאת עדיין הם לא היו 'חלקים' ונקיים. היה אצלם עדיין את תועבות מצרים, כל מיני דברים של עבודה זרה, או דברים אחרים שלהם. לא כתוב במפורש מה. 'השליכו כל תועבת מצרים מעליהם'. עד כה, היו דברים שהם עדיין לא התנקו מהם. רק עכשיו, עשו תשובה גדולה, ואז בא הנס של קריעת ים סוף.

גם במדרש שמות רבה [פרשה כ"א] מובא בזה"ל, ומהו ופרעה הקריב? אלא, שהקריב את ישראל לתשובה שעשו. אמר רבי פרכיה, יפה היתה הקרבת פרעה לישראל, ממאה צומות ותפילות. דבר זה – מה שפרעה התקרב – עזר יותר מאשר מאה צומות, וממאה תפילות.

למה? שכיון שרדפו אחריהם וראו אותן, נתייראו מאד, ותלו עיניהם למרום, ועשו תשובה והתפללו. שנאמר [שמות י"ד, י'] ויצעקו בני ישראל אל יי'.

זהו על דרך שמובא בגמרא מסכת מגילה [דף יד.], גדולה הסרת טבעת, יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל. הפחד מכך שאחשורוש הסיר את טבעתו, זיתנה להמן, הועיל הרבה יותר.

למרות שכעת בימים הללו, אינם עשרת ימי תשובה, אבל מי יודע האם לא שכחנו את כל הקבלות הטובות שקיבלנו על עצמינו אז בעשיית. צריכים להיזכר ולרענן, מה הבטחנו, ומה מהם קיימנו?

וקשה ממה שאמרו חז"ל במקום אחר, שלאחר מכן, לפני קריעת ים סוף, היה קטרוג על ישראל, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כנודע. וצריך לומר כי מדרשים חלוקים הם.

אתכם לקטרג עליכם, ואז ונזכרתם לפני ה' אלהיכם, ונושעתם מאיביכם. (רבי משה אלשיך).

ונראה שלא הר"י גזפאן עצמו הוא שקיצר, אלא העתיק מספר קיצור אלשיך. שכן כתב בהקדמתו דף ט' וז"ל, ויסע בראשונה פירוש החכם השלם ר"מ אלשיך ז"ל, על פי המעלה דבריו בקצרה מהר"ר יצחק בן ציון ז"ל וכו'. ודע אחי המעיין הי"ו, שקיצור הר"ר משה אלשיך ז"ל, העתקתי הכל במהדורא קמא ככל אשר היה לפני בקיצור, כי אין מן הראוי לקצר עוד במקום שראוי להאריך, מאחר שידו בכל ויד כל בו, נכספים לאמרי פיו, שפתים ישק, משיב דברים נכוחים. ובמהדורא בתרא, ליקטתי בקצת מקומות, מהקיצור הנזכר במהדורא קמא כאשר היה מזדמן לידי, כי נלקח ממני – הספר – בשנת בצורת, ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. ובקצת מקומות כתבתי מהחיבור הגדול, זעיר שם וזעיר שם ע"כ. איתמר].

לכן בתפילת 'אבינו מלכנו', אנחנו אומרים כך, 'כלה כל צר ומשטין מעלינו'. כי זה הולך ביחד, 'צר ומשטין'.

בעניין המלחמה המתקיימת כעת עם אירן, נלמד לקח מדברי רבותינו ז"ל [בפרקי דרבי אליעזר ובמדרש שמות רבה] בעניין הפסוק [שמות י"ד, י'] ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם וגו', כי 'הקריב' היינו – הקריב את ישראל לאביהם שבשמים.

לגבי הפסוק [שמות י"ד, י'] ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם וגו', רבותינו ז"ל שואלים, מה הפירוש 'הקריב'? לכאורה היה צ"ל, 'התקרב', או 'קרב'. מה זה 'הקריב'?

אלא ללמדנו, שהוא 'הקריב את ישראל לאביהם שבשמים'. פרעה הרשע, בכך שהוא רדף אחרי בני ישראל, מפני הפחד הגדול הזה שהוא הפחיד אותם, ראו שהם נמצאים בצרה גדולה, על ידי כך הוא 'הקריב' אותם. ואז זישאו בני ישראל את עיניהם. הם הרימו את עיניהם לשמים ואמרו, ריבוננו של-עולם, תושיע אותנו.

כך כתוב בפרקי דרבי אליעזר [פרק מ"ב], רבן גמליאל אומר, המצריים רדפו אחרי בני ישראל עד ים סוף, וחנו אחריהם. האויבים מאחריהם,

ולמאן דסבירא ליה דלא אמרינן מדרשים חלוקים הם, צריך לומר שלא עשו אז תשובה שלימה. איתמר.

ואכן יש תירוצים אחרים רבים במדרשים למה כתוב הקריב, ולא קרב, ואיכא למימר דאזלי המדרשים ההם כוותייהו. יב"ן.

סגולת מזמורי תהלים, נגד טילים. פחד מות, מכפר על עון מיתה. גם תלמידי חכמים וצדיקים צריכים לפשפש במעשיהם ולעשות תשובה.

ברוך ה', הקב"ה עושה לנו נסים ונפלאות. פלא עצום, כי הטיילים שהאיראנים שולחים על ארץ ישראל בקושי פוגעים. ידוע כי בכל העולם, חוץ מארץ ישראל, הטיילים הם אסון גדול. עשרות ומאות הרוגים. משא"כ כאן בארצנו הקדושה, הם פוגעים רק 'משהו'.

מכרו לאוקראינה מיירטי טילים לצורך מלחמתם נגד הרוסים. כי לצבא בא"י יש בזה נסיון, ישנם להם מיירטים, והם חתמו והבטיחו להם שזה עוזר יותר מתשעים אחוז. אולם בפועל, זה עוזר אצלם רק בחמשים אחוז בערך. לא כמו פה בא"י. רואים, שהדבר אינו כדרך הטבע. המומחים לא מבינים כלל את הסיבה להבדל.

העולם עומד ומשתאה, איזה נסים ונפלאות. לא מאמינים מה שקורה פה, דברים אשר לא נראו ולא נשמעו בכל העולם.

ואכן, אויבינו האכזרים מפעילים טילים, אבל לנו יש תהלים. מזמורי תהלים. **פִּי לֹא יִטָּשׁ וְיָ עֲמוֹ, וְנִחַלְתּוֹ לֹא יַעֲזֹב** [תהלים צ"ד, י"ד].

בזמנו [בשיעור מוצש"ק פינחס התשע"ט, דף 15-16] הבאנו בס"ד את המשל עם האב שהתחפש לזאב, וכו', לא אחזור על כל המשל כעת, אבל כדאי שהעורך יעתיק זאת לשיעור המודפס, וכדלקמן.

המשל מובא בספר כל משברך [פתיחה אות ט', דף 16] – בקשר למוסר השכל האמיתי הנלמד מן השואה – בזה"ל, בספר בנועם שית, הג"ר משה גולדשטיין שליט"א, ראש ישיבת שערי יושר, מספר שהיה עם אביו, ונגש אליו יהודי ניצול שואה, ושאל אותו, "רבי, היכן היה האלהים בשואה?".

השיב לו הרב גולדשטיין במשל נפלא, וזה תכנו.

מעשה היה באדם שדירת מגוריו שכנה ממש בסמוך ליער גדול, משופע בעצים גבוהים וחסונים, ובעיקר בחיות טרף רבות. כדי לחנך את בנו הקטן, היתה לו שיטת חינוך מקורית. בכל פעם שבנו סרר ולא התנהג כראוי, היה מאיים עליו, "ינקל, היזהר. אם לא תהיה ילד טוב, יבוא זאב מהיער וינשוך אותך".

ואכן האיום היה עוזר, וינקל היה חוזר למוטב מפחד הזאב, עד לפעם הבאה... כך נמשך המצב תקופה ארוכה, עד שיום אחד העיז הילד פניו, וכאשר איים עליו אביו כפעם בפעם באותו הזאב שיבוא מן היער להיפרע ממנו, השיב לו בחוצפא, "אינני מפחד. מעולם לא בא זאב, ולעולם גם לא יבוא".

משראה האב כי האיום הקבוע כבר אינו משיג מטרתו, החליט כי לטובת בנו עליו לעשות מעשה. הוא ניגש לחנות תחפושות, וקנה תחפושת של זאב, וכך – כשהוא מחופש לזאב – הלך והסתתר ביער. וכשראה את ינקל עומד בחצר הבית, יצא מן היער בתחפושת הזאב, היכהו מכות נאמנות בכפות ידיו הרחבות, וברח חזרה אל היער.

ינקל – אשר כאמור כבר החל לפקפק באמתת האיום הקבוע, השתכנע כעת באופן סופי...

הוא התיישב על מטתו ובכה, תוך שהוא מקבל על עצמו להיטיב דרכיו מהיום והלאה... התכנית הצליחה מעל למשוער.

כאשר חזר האב הביתה, ניגש אליו ינקל, חיבקו בעוז, וסיפר לו את שעבר עליו, גם הבטיח לו כי מהיום ואילך הוא לא יפקפק לעולם בדבריו, וכי הוא ייטיב את דרכיו ולא ישוב עוד לכסלה. אולם שאלה אחת לא הצליח ינקל להימנע מלשאול, וניכר היה כי הדברים יוצאים מלב כואב, וכך הוא שאל. "אבא, ראיתי כי דברך נתקיימו במלואם – מאומה לא נפל מהם, הזאב הגיע והיכני, בדיוק כפי שאמרתי."

אבל אבא, כאשר הגיע הזאב – היכן היית אתה...?

והנמשל מובן מאליו, ולקחו מאלף. מה הינכם שואלים, "היכן היה אלהים בשואה"?

שערי יצחק – השיעור השבועי

אינני מבין שייכות ורדים לנ"ד. ואולי יש כאן חסרון לשון, והכוונה שמלבד הדבש שהוא לאכילה, נתן לו ורדים להריח כדי להשיב את נפשו.

ומיד התחיל בעל התשובה לצעוק בקול מר, רבי, למען כבוד יוצרינו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, הרגני נא הרוג, ואל אראה ברעתי באבוד נפשי. ולמה לי חיים? אחר כי עונותי עברו ראשי, מכף רגל ועד ראש אין בי מתום, ומה זאת עשית לי, ולמה רימיתני. אמרת שתשים בפי עופרת, וכעת אתה שם לי דבש?

אמר לו הרב, אל תירא ואל תחת, כי כבר רצה האלהים את מעשיך. כיון שקיבלת עליך מיתה, נתכפר לך. אף כי אמנם יש לחלק מנ"ד כמובן.

[ידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א נפק דק ואשכח מקורות קדומים חשובים לדברינו שפחד מות מכפר כמות, ובלנ"ד נביאם בשיעור נוסף].

ומאז והלאה, לא זו בעל התשובה ההוא מבית מדרשו, וכל ימיו בתענית ובתשובה גדולה.

אחר הדברים האלה, נתבקש הרב הנזכר בישיבה של מעלה, ונפטר לבית עולמו. וכשראה הבעל התשובה ההוא כי נפטר הרב, בכה במר נפשו, ויצעק אל ה' כי יקח אותו אלהים, אחר שאין לו רב שידריכהו. והי כאשר הרבה והפציר בתפילה, ויעתר לו ה', ונפל למשכב. ובהגיע עת פטירתו, התחיל לצעוק, פנו מקום להרב הר"ם די ליאון, כי בא עתה אחרי, לקיים ולאשר שבועתו להוליכו – להוליכני – לגן עדן אצלו. ומיד נפטר. ואחר פטירתו, ראוהו כמה זקנים וגדולים בחלום, יושב בגן עדן אצל רבו, ולומד תורה ביחד ע"כ.

אולי אנחנו חושבים, מי צריך היום לחזור בתשובה? לא חסרים רשעים, ישנם הרבה מחללי שבתות, ועוברי שאר עבירות חמורות. ברם צריכים לדעת, כי גם אנחנו בתוך ה'קלחת' הזאת, והקב"ה תובע גם מאיתנו. כמובן, מי שאשם יותר, הוא יותר גרוע. אבל בסך הכל, גם אנחנו איננו נקיים. אפילו לומדי תורה. הראיה שגם אנחנו סובלים.

הרי הוא הוא אשר חולל את השואה!

הקדוש ברוך הוא, התחפש אז לגרמנים. כעת בזמנינו, הקב"ה מתחפש לאיראנים. הם יצועת מרדות לישראל, בכדי לעורר אותנו.

*

צריכים לדעת, כי פחד מות, כנראה נחשב כמו ח"ו שהאדם מת בפועל. פחד עצום כזה. אם ח"ו יש לו עון מיתה, אזי הפחד הזה מכפר לו.

ישנו דבר הדומה לכך, שהביא בספר חמדת ימים [ראש השנה פרק חמישי] בזה"ל, מעשה מהר"ם – מה"ר משה – די ליאון, בתיקון שריפה שעשה לבעל תשובה.

איש אחד שהיה רשע גמור כל ימיו, וידע בעצמו כי תשובתו קשה להתקבל – הוא כבר היה מיואש, איזו תשובה הוא כבר יוכל לעשות – ופעם אחת שאל בדרך שחוק להר"ם די ליאון ז"ל, אם יש תרופה למכתו. ואמר לו, אין לו תרופה וכפרה, כי אם שיקבל עליו דין מיתה על כפרת עונותיו. ושאל מאיתו, כי אם יקבל עליו דין מיתה, האם יהיה לו חלק בגן עדן? אמר לו, הן. אמר לו, השבע לי שיהיה מקומי בשכונתך. ונשבע לו על זה, שיראה לקרבו אליו בגן עדן.

וכשמעו כך האיש ההוא, נתאמן ללכת אחריו לבית מדרשו, וציוה הרב הנזכר שיביאו עופרת לפניו, ויביאו העופרת, והיה מנפח תחתיו במפוח, עד שהותך העופרת היטב. ואחר כך הושיב את האיש ההוא על הספסל, וקשר סודר אחד על עיניו, ואמר לו, התוודה על כל עונותיך לאלהינו, וקבל עול מלכות שמים בלבב שלם, ואמור שמע ישראל, וקבל עליך המיתה חלף עונותיך שהכעסת כל ימך לבוראך.

קפץ בעל התשובה ההוא, בבכיה גדולה ומרה עד מאד. והיו עומדים שם סביבו, קיבוץ גדול, ומושב זקנים ותלמידי חכמים. ואז אמר לו הרב, הרחב פיך ואמלאהו בפתילה של עופרת. והאיש ההוא פער פיו לבלי חק, ל[ענין] כל העם העומדים סביבותיו.

אז לקח הרב הנזכר כף דבש וורדים, והשליך אותו לתוך פיו. ואמר לו, וסר עוניך וחטאתך תכופר.

בהמשך שם, בעל חמדת ימים מביא תוכחת מוסר לתלמידי חכמים, כי צדיקים וחסידים היו עושים סיגופים גדולים.

וזה לשונו שם, והתלמידי חכמים צריכים להיטפל בכל אלה, בכל ערב ראש השנה יותר. הן ללקות, והן לקבל נזיפה וארבע מיתות בית דין, והמה יסעו בראשונה וגם כל העם באחרונה, וזכות הרבים תלוי בהם, אשר מהם יראו וכן יעשו. כמו שכן היה מנהג חסידים הראשונים, להיות המה בכל דרכי הסיגופים והתשובה ראשונה לכל דבר שבקדושה.

איזה חסידי עולם וצדיקים גדולים הם היו. ובכל זאת הם ידעו, שהקב"ה יביא במשפט על כל נעלם. ישנם דברים דקים מן הדקים, שאנשים אינם שמים לב אליהם. דברים שאדם דש בעקביו. מי יאמר זיכיתי ליבי? תראו איזה דברים הם היו עושים. מפליא. מקבלים על עצמם ארבע מיתות בית דין. איזה בזיונות.

וכאשר סיפרו כמה חסידים, אשר ראו את הרב כמהר"ר אברהם הלוי זלה"ה – אם אתם זוכרים, הבאנו בעבר [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק מסעי התשע"ח], כי הוא ראה את השכינה הקד' בכותל המערבי בירושלם, לבושה שחורים וכו' – עושה בעצמו כסדר ארבע מיתות בקהל קדושים וכינופיא גדולה. והיה מצוה לגררו בכל אורך ורוחב בית הכנסת, להתבזות ולהכניע את יצרו. ואחר כך היה אומר, רבותי, ממני תראו וכן תעשו.

ומיד נזדעזעו כולם, להזדרז ולקבל עליהם כל מיני יסורים באהבה ובחיבה, והיו מרימים את קולם בבכיה, והתוודו על עונם. ולא זזו משם, עד שנעשו כולם בעלי תשובה כל הימים. אשרי עין ראתה כל אלה.

תראו איזה צדיקים היו בדורות ההם. ולמרות שהיו חסידי עולם, כמה הם קיבלו על עצמם יסורים לכפר על עוונותיהם. ואנחנו, אזובי הקיר, חושבים שאנחנו צדיקים.

והוא ממשיך ואומר, ואשר לא טוב עשה, התלמיד חכם אשר כביר מצאה ידו בתורתו, להתברך בלבבו לאמר, חַנְנִי אלהים וכי יש לי כל, תורה ומצוות ומעשים טובים, וכל יגיעי לא

ימצאו לי עון אשר חטא, ומה ה' שואל עוד מעמי, ומי יתן כל עם ה' כמוני היום. והוא צדיק בעיניו, ועשיר, שמח בחלקו. הוא חושב שהינו צדיק גמור, צדיק בעיניו. לא צריך לעשות כלום. ויתן כתף סוררת לכל דיברות ולכל אמירות אשר בספרי המוסר, וענין הארבע מיתות וכל כיוצא בהם, נמבזה ונמס אותם החרימו.

ולולי יתן כל תלמיד חכם אל לבו, אף כי חכם בעיניו, לפשפש במעשיו על כל דבר פשע, על קל על חמור, אשר חטא על הנפש מכל אשר יעלה על זכרון לבו. אז יראה, כמה לו עונות וחטאים. וכל עוד ידו נטויה לחפש, עוד יוסיפו להיגלות לו כהנה וכהנה, כמה דברים קשים כגידין, שהאדם דש בעקביו, והוא לא ידע. ואשר קלים היו בעיניו, יראה הרים גבנונים.

ואף כי כביר מצאה ידו בתורה, יתן אל לבו להביט אל הטובות שגמל ה' איתו, ואין בעל הנס מכיר בניסו, אשר נוכה כמה מזכות תורתו. כי מי לנו גדול מיעקב, ואמר 'קטנתי מכל החסידים', כי ירא פן נתמעטו זכויותיו. ואתה הינך בטוח, שאצלך הכל בסדר?

וגם, כי מי זה האיש עֶסֶק בתורה בדורות הללו, שלא נשתמש בכתרה, ונהנה מהיקרא 'רבי'. נהנית מכבוד התורה.

או נתייחר, ובא לכלל כעס בגאווה ובוז. והוא בעיניו כאילו אין דומה לו, ונוהג מנהג בזיון בחבירו, לאמר כי הוא בזוי מעם, ואני תהילה. הם אינם שווים, הם לא מבינים כלום. מבזה את חבירו. ומבזה גם תורתו. גם בכל מעשיו, יטיל דופי. כדי שישאר כל הכבוד והיקר, לו לבדו.

ואולם גַּע נא בכבודו – מי שפוגע קצת בכבודו – ינקום וינטור, הרבה יותר מדאי מן נחש הקדמוני. ואיך יוכל איש אשר אלה לו, לומר כי הוא ירא אלהים? והלא כתיב, עקב ענוה יראת יי'. ובמקום שאין ענוה, אין יראה.

קִנְיִי לַמֶּלֶךְ – בקיצור – אם ישים פניו אל כל צדקותיו אשר עשה, ואשר אשום אֲשֶׁם בכל עון ובכל חטאת, ישקיף וירא כי עשר פעמים יהיה סרח העודף במעשה הרעה, על כל הטובה. ואם בעל נפש היפה הוא, נפשו עליו תאבל, ולבו חלל בקרבנו, ובלב נשבר ונדכה יענה ויאמר,

תפילין בכל יום, וכדומה שאר מצוות. אבל על מצוות עשה והלאוין התלויים בחלק הדיבור, אמרו לנו חז"ל שכולם בלשון הרע. ושם 'לשון הרע', כולל כל חלקי דיבורים האסורים. [והגם שהגמרא מקשה, בלשון הרע סלקא דעתך, אלא אימא באבק לשה"ר. כבר כתב הרמב"ם – כוונתו כפי הנראה לדברי הרמב"ם בזה בפירוש המשנה פ"ק דאבות משנה ט"ו. יב"ן – שאנו בדורותינו, הלואי שניצל מלשה"ר עצמו].

וגם אנו בעצמנו, כולנו מודים לזה. דכשנשאל לאדם בינו לבין עצמו, אמור לי ידידי האמת, האם תחשוב בנפשך שאתה שומר את התורה? יענה לך, בדרך כלל, אני שומר התורה. ואם תשאלנו על חלק הדיבור, אמור לי האמת, האם אתה שומר העניינים התלויים בחלק הדיבור, לפחות בחלק קטן מחייך, דהיינו חלק רביעי מחייך, או חלק עשירי מחייך לפחות. יענה לך במר נפשו, אינני זוכר אם שמרתי אפילו חודש אחד מימי חיי כראוי.

כלל הדבר, כמעט שמתייאשים בני אדם בעניין זה, וחושבים שאי אפשר כלל לתקן דבר זה. החפץ חיים, הרעיש את העולם כל ימיו בעניין לשון הרע, ותראו מה שהוא אומר כעת. הוא ראה כי המציאות בעולם היא, שהאנשים מתייאשים בעניין הזה, וחושבים שאין אפשרות לתקן את העון הזה.

אבל באמת, התורה מכחישתם. שאם כן, לא היה הקב"ה כותב זה בתורה, בתורת לאו ועשה, כי אם בהנהגה טובה בעלמא. אולי זה היה רק בתורת חסידות. מעלה.

אלא האמת הברור, שנוכל לתקן. אלא, מתעצלים אנו להתבונן בגודל העניין, בשכרו וענשו. ואם כן, הדבר מוטל על כל אחד, להתחזק בנפשו. ולחשוב, הגם שלא שמרנו עד כה כראוי, על כל פנים נשמור בזמן האחרון, קודם ביאת שלוחו אליהו.

לכל הפחות עכשיו, לפני ביאת המשיח, תשים לב לכך.

החפץ חיים כותב – הוא מנה וספר זאת, בספרו חובת השמירה פרק תשיעי דף ל"ה – כי בעניין עוונות הדיבור, ישנם עשרה דברים. הוא עשה

אללי לי, כי עונותי רבו למעלה ראש, ומה גם כי שגגותי יעלו עלי לזדונותי. ויתחזק בכל מעשה התשובה, לעלות אל ה' ביותר משאר העם, בבכי ובתחנונים וצום ושק ואפר, וה' יגמור בעדו. ויזכה גם את יתר העם איתו, לשוב אל ה'. באמור, אם בארזים נפלה שלהבת וכו'.

בזמנינו קודם ביאת המשיח, יש להתחזק בפרט בענייני שמירת הלשון, כמ"ש החפץ חיים בספרו זכור למרים. עצה טובה שהאדם יבחר לכל הפחות יום אחד בשבוע או בחודש, שבו יהיה שמור מעשרת חטאי הלשון.

בפרט בעון הלשון, כמה החפץ חיים זצ"ל מדבר על כך, כי אלו דברים מפורשים בתורה ובנ"ך. מי יאמר שהוא נקי מזה?

הח"ח כותב בספרו זכור למרים [פרק ד'] כתב בזה"ל, להזדרז מאד לשוב בתשובה, לפני ביאת המשיח.

כתיב [קהלת י"ב, א'] וזכר את בוראֵיך בִּימֵי בְּחֹרְתֶיךָ, עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה [היינו קודם שיבא] וְהִגִּיעוּ שָׁנִים וָגו', ואחז"ל אלו ימות המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה. והכוונה, שצריך לעשות תשובה, קודם שיגיעו ימות המשיח.

הרי לפי כל הסימנים, אנחנו כבר בימות המשיח. מה שאנו סובלים, זה 'חבלי משיח'. ע"כ יש להזדרז, כי עוד מעט מגיע הזמן, ואז יתגלו כל הפושעים והחטאים.

והנה כאשר נתבונן בעתים הללו, רואים אנו שימות המשיח ממששים ובאים. ואף שאין אנו יודעים בצמצום את הזמן, מכל מקום קרובים אנו לימות המשיח בודאי, כי כל הסימנים שהובאו בגמרא פרק חלק – וגם בסוף מסכת סוטה, ובזה"ק פ' כי תצא דף רע"ט ע"א. יב"ן – מתקיימים כולם וכו'.

כמה צריך כל אדם להזדרז לעשות תשובה על עונותיו, פן יבוא משיח פתאום, כמו שאמרו חז"ל, ואז יתגלו לפני הכל, הפושעים והחוטאים. כמו שאמר הכתוב 'סוף דבר הכל נשמע', וכמו שתרגם המתרגם. ואז בודאי יצחק כל אחד במר נפשו, ויאמר חטאתי עויתי וגו'.

והנה, על כל העוונות וכל האדם לטעות בנפשו ולומר נקי אנכי. שאני שומר שבת, ומניח

להם סימן בראשיתיות, לצורך הזכרון, א"ך גמ"ר החשמ"ל. אינאת דברים, כ'עס. ג'אווה, מ'חלוקת, ר'כילות. ה'לבנה – הלבנת פנים – ח'נופה, ש'קר, מ'ספר לשון הרע, ל'יצנות יעו"ש. נראה מהחפץ חיים, בהרבה מקומות, עד כמה שהוא כתב על הלכות לשון הרע, ועד כמה שהוא חיבר ספרים בעניין – כגון העניין שהבאתי לעיל, מספרו זכור למרים, פרק רביעי – ומספרו חובת השמירה פרק תשיעי וכו'. והספרים הגדולים, חפץ חיים, ושמירת הלשון. אבל הוא ראה עכ"פ במציאות בסוף, כי העולם לא ניתקן. הוא בעצמו ב"ה זכה, וכנראה עוד קצת. מתי מעט. אבל מה עם כל העולם? נראה מדבריו שהוא כמו התייאש מכך, כי העולם לא עומד בזה. על כן הוא מנסה, כמה שאפשר בכל זאת. לכן הוא כתב בזה"ל, 'חלק עשירי מחיך לפחות'. לפחות עשירית מן החיים, שמרתי על הפה.

צריכים לחפש איזו עצה. אולי יום אחד בשבוע, או לפחות יום אחד בחודש. שהאדם יבחר לו איזה יום מתאים, שביום הזה ישמור על הדיבור שלו. ואם רואה כמה פעמים שהצליח יום אחד, אזי שיוסיף עוד יום. כך שלכל הפחות עשינו משהו.

זהו דבר מפחיד.

*

בגמרא מסכת סנהדרין [דף צ"ז ע"ב] מובא בזה"ל, ר' אליעזר אומר, אם ישראל עושין תשובה, נגאלין. ואם לאו, אין נגאלין. בלי תשובה, אין גאולה.

אמר ליה רבי יהושע, אם אין עושין תשובה, אין נגאלין? אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה, ומחזירן למוטב.

הרשע הטמא הזה, חמינאי, יש לו בדיוק את האותיות של המן. כי אצל הפרסים, החי"ת והה"א הם דומים. הרבה פעמים במקום חי"ת, הם מבטאים ה"א, משום מה. הרי הם יודעים לבטא חי"ת כהוגן. אולי לכן כותבים את שמו עם גרש, ח'מינאי, אינני יודע בדיוק. עכ"פ הדבר נשמע

חמינאי – כמו המינאי. ובלא"ה הכלל הוא שאותיות הגרון אחה"ע מתחלפות. זהו המן. נראה שהוא מהשורש של המן. ארור המן וכו'. 'גזירותיו קשות כהמן'. מכריו פעמים רבות בריש גלי, כמו המן הרשע בזמנו, ובאותה ארץ, פרס, המכונה כיום איראן, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו'. הוא מתכוון להבעיר את כל ארץ ישראל. הם היו בטוחים שיצליחו, וב"ה הקב"ה מסכל עצתם. נסים ונפלאות אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל הגוים. איך שהקב"ה מבלבל אותם, כידוע.

*

במסכת עבודה זרה [דף ב' ע"ב] מובא, כי לעתיד לבוא נכנסות מלכות רומי ומלכות פרס לפני הקב"ה, ואח"כ נכנסות אומות אחרות, וכולן מבקשות ממנו שכר על מעשיהם. האומות האחרות אומרות, אנחנו לא שיעבדנו את עם ישראל כמותם. לכן הם חושבים, כי יש להם יותר זכויות.

שואלת הגמרא, מאי שנא הני דחשיבי, ומאי שנא הני דלא חשיבי להו? למה מלכות רומי ומלכות פרס חשובות יותר משאר האומות?

עונה הגמרא, משום דהנך, מְשִׁבֵּי במלכותיהו עד דאתי משיחא. מלכות רומי ומלכות פרס, תהיינה שולטות עד ביאת המשיח. מלכותם תימשך עד אז.

כתבו ע"ז התוספות שם [בד"ה משכא], והא דאמרינן עתידה פרס שתיפול ביד רומי – כך כתוב ביומא דף י' ע"א. א"כ כיצד הגמ' אומרת כאן שתימשך מלכותן עד ביאת המשיח? – ומתרצים, היינו סמוך לביאת המשיח, כדאמרינן [סנהדרין דף צח:] עתידה מלכות רומי, שתפשוט על כל העולם תשעה חדשים.

מלכות רומי, דהיינו הנצרים, יתגברו על הפרסים לעתיד לבוא. כנראה ארצות הברית, שהם מבני עשו, יתגברו על הפרסים, איראנים, שהם קיבלו דת בני ישמעאל.

חמינאי – כשמו כן הוא – משורש המן הרשע. יש ברשעים ניצוץ של קדושה בכדי שיתקיימו, כמו האות ה"א בשם פרעה. רמז באותיות יו"ד אל"ף

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאיננו מבינים, הנני רק קורא את המלים – היה צריך להיות שמו פרע, אותיות ערף, כמו פוטי פרע. אלא נוסף לו עוד אות ה"א על שמו, שזהו אות משם הוי"ה, ומורה על הניצוץ הקדוש שבקרבו.

ונרמז באות ה"א דוקא, שעל כך אמרו בגמרא [מנחות דף כט:] דכרעיה דה"א תלויה, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה. ובאותה שעה שעדיין לא התמלאה סאת טומאתו של פרע, עדיין היה לו ניצוץ של קדושה, ופתח של תשובה.

רק בכך ניצוץ קדוש זה שהיה אצל פרע, יצאה ממנו בְּתִיָּה, שזכתה להציל את חייו של משה רבינו, והיה יושב בילדותו בתוך חיקה של בתיה, כפי שמובא בספר הישר [פרשת שמות], ואף התגיירה ורחצה מגילולי בית אביה [סוטה דף יב:]. לכן גם מצינו [רש"י שמות ב', י"ב], שכאשר גידלה בתיה את משה רבינו בבית אביה, העלה פרע את משה לגדולה, ומינהו על ביתו. ובוודאי פרע עצמו, שהיה מקור הטומאה, לא היה יכול לזכות להעלות את משה לגדולה, לולי הניצוץ הקדוש והנורא שהיה שבוי בנפשו.

ולא לחינם בחר הקב"ה דוקא בפרע, לקיים בו את הבטחתו [בראשית ט"ו, י"ג] ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה. כי סוף כל סוף, צריך איזה זכות, כדי לזכות לקיים את גזירת הבורא. יצא ממנו איזה משהו. כפי שגם כתוב, מבני בניו של המן, לימדו תורה בבני ברק [סנהדרין דף צ"ו ע"ב]. וכו'.

ישנם ספרים האומרים, כי פרע היינו, פְּרַע ה"א. 'פרע' זהו מלשון גילוי, ע"ד שנאמר [במדבר ה', י"ח] וּפְרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה, וכן [שופטים ה', ב'] בְּפֶרַע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. והאות ה"א, רומזת אל השכינה, כמפורסם. א"כ פירושו, שזאת התגלות השכינה, באמצעותו.

*

לפי האמור לעיל, בעל שפע חיים מיישב תמיהה.

וזה לשונו שם, בזה מיושבת תמיהה עצומה שיש לשאול על פי פשוטו של מקרא, איך הניח

י"ד, אשר נוספו לשם חמינאי, חוץ מאותיות המ"ן. כיצד משה ואהרן נכנסו אל פרעה, למרות שהיתה לו שמירה.

תשמעו דבר פלא עצום.

מהו ההבדל באותיות, בין 'המן', לבין 'חמינאי'? כפי שאמרנו כבר לעיל, כי החי"ת והה"א מתחלפות. נשארו יו"ד אל"ף יו"ד, שאלו הן אותיות משם ה' ובגימטריא אהי"ה.

פרעה, שמו האמיתי הוא פרע – כמו פוטי פרע בספר בראשית, רק שבספרים שלנו מתחברים שניהם לתיבה אחת פוטיפרע. ואין מזה שום סתירה, כי אפילו נבוכדנצאר, הם שלושה שמות שהתחברו ואכמ"ל – ונוספה לשמו של פרעה האות ה"א, משם ה'.

מדברי רבינו האר"י אור שבעת הימים זיע"א, יש ללמוד לענייננו עניין חשוב. והדבר מובא גם בספר שפע חיים [בראשית, דף ט"ו] שכתב בזה"ל, גם אצל פרעה, היה שבוי ניצוץ קדוש, שקיים והחזיק אותו.

שמעתם? זהו מה שמחזיק את כל הטמאים והרשעים שבעולם, חייב שיהיה בהם איזה ניצוץ קדושה. כי בלי זה, אין להם קיום. עד שיתבטל, ואז הוא יפול ויאבד.

וכפי שהארכנו, שגם בצד הטומאה, יש ניצוץ קדוש אשר בלעדיה אין יכולים להתקיים.

לפרעה היה רק את תוספת האות ה"א, אבל לאותו רשע כיום – חמינאי – יש לו שלוש אותיות, יו"ד אל"ף יו"ד, ממש כעין הנמצא בשילוב של הוי"ה אדנות, יאהדונהי. או שהאל"ף משם אלהים.

מפליא גם שהקודם לו, היה שמו דומה, חומייני. שם יש שלושה יודי"ן, ונוספה וא"ו, שגם היא אות מהשם הקדוש בן ארבע אותיות.

זהו עניין האות ה"א, שבשם פרעה. ועל פי המבואר בכתבי האר"י הקדוש [עיין בליקוטי תורה, פרשת חיי שרה, ד"ה ולבני הפילגשים] שבכל מקום שנמצאת אות משם הוי"ה ב"ה וב"ש, יש בו קדושה.

ולכן נקרא שמו פרעה, כי מצד עצם טומאתו שהיה קליפת הערף – ישנם כאן דברים גבוהים,

פרעה למשה ואהרן להיות נכנסים ויוצאים בביתו להתרות בו פעם אחר פעם, בלי שישלוף חרבו כנגדם על העזתם להיכנס לביתו ללא רשותו. הרי כבר מצינו למעלה [שמות ב', ט"ו וברש"י] שפרעה ביקש להרוג את משה, והניח חרב חדה על צווארו. ולמה זה עתה, כאשר משה ואהרן באים בשליחותו של מקום להתרות בו בדברים קשים, ומה גם אחרי שכבר הביאו עליו מכות גדולות ונאמנות, לא עשה להם מאומה.

הם באים ומתרים בו שיקבל מכה כך וכך, והוא מתחכם עם כל מיני דברים, ולא משלח את בני ישראל. לכאורה, איך אעיקרא הם היו נותנים להם להיכנס?

והוא מתרץ כך, על כרחך – כרחנו – צריך לומר, שאותו ניצוץ קדוש שעוד היה חבוי בתוך נפשו של פרעה, מנע בעדו מלהתנכל למשה איש האלהים ואהרן אחיו, שבאו בשליחות הקב"ה. וכאשר נכנסו לביתו, נאלם דום, ולא הרהיב עוז לשלוח ידו לעשות להם קטנה או גדולה.

הוא כותב, כי שאלתו הנז' היא לפי פישוטו של מקרא'. אבל לא ירדתי לסוף דעתו ואינני יודע האם ישנו קשר בזה דוקא לפשוטו של מקרא', ולא לרמז, דרש או סוד. עכ"פ יש לנו תשובה ממדרש מפורש, וכדלקמן. נראה שאין צורך להגיע לדבריו, כי פרעה לא היה יכול לסלק אותם, אפילו שהיתה לו 'שמירה' גדולה.

ישנו כמו מדרש (עי' ילקוט שמעוני ס"פ שמות סימן קע"ז קע"ח, ובסדר הדורות חלק א', ושאר ספרים) המובא בספר אור תורה כת"י [בפרשת שמות], לזקני מהריק"א זצ"ל, אמר רבי יוחנן, כיון שבאו משה ואהרן ורצו ליכנס לפלטין של פרעה, ראו סביב הפלטין כמה אכלוסין ונזדעזעו. אמר רבי מאיר, ארבע מאות פתחים היו לפלטרין של פרעה, מאה בכל רוח. ועל כל פתח ופתח ששים אלף גבורים. ועל כל חצר וחצר היו בה ששים אריות ושבעים דובים ושמונים זאבים. ולא היה אחד יכול להכנס עד שנותן שוחד לגבורים, וכמה מיני בקר וצאן לפני אותן דובים ואריות, והלואי שיכנס ויצא בשלום. וזה עוד בנס.

וכיון שבאו משה ואהרן, בא גבריאל והעמידן לפני [פרעה]. כיון שראה אותן, נרתע לאחוריו. אמר להם, מי הביאכם עד הלום. אמרו לו, אלהי העברים. מיד עמד [ו]קרא לשומרים והרג מהן, ויש שהלקה אותן, ויש שצלב אותן. ועמד ומינה שומרים אחרים תחתיהם. שוב למחר נכנסו לפני פרעה. קרא לשומרים, אמר להם, כיצד אלו נכנסין. אמרו לו, חי נפשך אדונינו המלך אם ידענו – הם לא ידעו, כיצד משה ואהרן נכנסים? – או שמא בדרך כשפים הם נכנסין ולא דרך פתחים. אמר להן, איני מאמין. מיד וישלך אהרן את מטתו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין.

אם כן בודאי שמבחינת פרעה, הם לא היו נכנסים.

גם אח"כ בפיסקא אחרת שם מובא בזה"ל, ויהי כבואם אל שער בית המלך, והנה שני כפירי אריות אסורים שם בכבלי ברזל, ואין איש יוצא ובא מפניהם. לבד מאשר יצוה המלך לבא, וילכו האומנים ויתירו הכפירים בלחשיהם. וימהר משה וינף במטה על הכפירים ויתירם. ויבאו בית המלך, והכפירים עמהם באו בשמחה, כאשר ישמח הכלב אל אדוניו בבואו מן השדה. ויהי כראות פרעה כן, ויתמה עד מאד, ויבהל מפניהם, כי היה תארם כתואר בני האלהים. ויאמר המלך, מה תבקשון. ויאמרו, אלהי העברים (שלחני) [שלחנו] אליך לאמר שלח את עמי ויעבדוני. ויירא מאד מפניהם ויאמר להם, לכו היום ובואו למחר, ויעשו כן. ויהי אחרי לכתם, וישלח פרעה ויקרא אל בלעם הקוסם ואל יונ"ס ויומברו"ס בניו המכשפים וכל חרטומי מצרים. ויבאו אל פרעה, ויספר להם פרעה את כל הדברים אשר דברו אליו. ויאמרו אליו החרטומים, איך באו אליך מפני הכפירים. [ויאמר המלך, הניפו מטיהם על הכפירים] ויתירום, ויבאו הם והכפירים שמחים לקראתם. ויען בלעם ויאמר למלך, אין אלו אלא מכשפים כמונו. ועתה שלח וקח אותם אילינו, ויבחנו דבריהם. מיד שלח להם ובאו. הדא הוא דכתיב ואחר באו משה ואהרן. אחר מי, אחר דבריו של בלעם הרשע עכ"ל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בדרך כלל, האזעקות והטילים במלחמה הזאת, הן בלילות, ומאנשים רבים שמעתי אומרים כי ישנו קושי גדול ללכת למקלטים, בגלל חוסר הצניעות. כולם קמים עם פיגמות, ויורדים בבהלה וכו'. גם בזה היצר הרע עושה את תפקידו, להביא את כל הנסיונות הללו. לקלקל, להזיק. וזאת בעיני חמורה. לפתח חטאת רובץ. **כִּי יִזְי אֱלֹהֶיךָ מִתְּהִלָּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ, לְהַצִּילֶךָ וּלְתֵת אִיבֶיךָ לִפְנֶיךָ, וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ. וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר, וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ [דברים כ"ג, ט"ו],** אם ח"ו ישנו חוסר צניעות.

וזאת אני מדבר, אפילו לגבי מקומות חרדיים. ברם הנני שומע, כי ישנם מקומות של חילונים, שבהם הדבר הרבה יותר גרוע, כי גרים בשכונות, וזאת בעיני חמורה ביותר של פריצות איומה מצידם רח"ל. דברים מדאיגים יותר.

חושבני – כך נראה לי – כי מקלט אשר יש בו חוסר צניעות, הוא אינו מוגן. עדיף ללכת למקום מוגן פחות, שהוא בעצם מוגן יותר. אבל, גם משפחות טובות, מתוך בהלה, צריכים להיות מוכנים לכך מראש, גם בלילה, ובפרט שהימים חמים, ואם אין פנאי להתלבש כהוגן, אזי צריכים להכין מראש סדין או שמיכת קיץ ולהתעטף. כי אי אפשר לרדת למקלט בלבוש שאינו צנוע. להכין גרביים, ולכסות את כל הגוף עם סדין, וכדומה. ובכל אופן, שומר נפשו ירחק. ללכת למקום אחר. זה הרבה יותר מוגן.

שאלה מהקהל: היום מודיעים – נותנים התראה – לפני האזעקות, אפשר להתכונן כמה דקות לפני שיתחילו.

תשובת מרן שליט"א: ברור. אבל ישנם כאלה, שגם אם יגידו להם חצי שעה לפני כן, הם לא שמים לב. לכן אני אומר, שצריכים להתכונן לכך.

שאלה מהקהל: במציאות הדבר גורם לראות מראות אסורים.

תשובת מרן שליט"א: זהו מה שאני אומר. היצר הרע התערב פה. במקום שהעניין הזה יעורר לתשובה, הדבר גורם למכשולים.

שאלה מהקהל: חכם אחד שליט"א פרסם ברבים, כי בגלל שזה פיקוח נפש, הדבר מותר.

אס"כ, אין מכך הכרח לתשובת השפע חיים. אולם הרעיון לכשעצמו הוא נכון, בעניין השם שלטמא. כמו אותו חמינאי ראש השיעים, ראש הרשעים, ראש הפושעים.

וישנו עניין גם בכך שהאות ה"א מתחלפת עם האות ח"ת, בודאי ישנם בזה דברים נסתרים ועמוקים שאנחנו יכולים להבין, רק כמציצים מן החרכים.

שכן בזה הקדוש פרשת פינחס [דף רנ"ב ע"א] מובא לגבי הפסוק [תהלים ס"ח, ל"א] **גֵּעַר חֵית קֶנֶה, בֹּזֵה ל', תֵּא חֲזִי, בַּמִּצְרִים תִּבְרַח לֵךְ קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא לַחֲיֵית מִן 'חֲמִץ', וְנַעֲשִׂית 'מִצֵּה' וכו'.** הרי המלה 'מצה' והמלה 'חמץ', הן כמעט אותן האותיות. והקב"ה שבר את האות ח"ת, ועשה ממנה ה"א. ישנם בכך דברים נסתרים.

בכל אופן, פחות או יותר אנחנו קצת מבינים משהו. ואם שגיתי, ה' הטוב יכפר בעדי.

*

אֵל נִקְמוֹת יִי, אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ. הַנִּשָּׂא שִׁפְט הָאָרֶץ, הָשִׁב גָּמוּל עַל 'גָּאִים' [תהלים צ"ד, א'–ב']. איזו שחצנות גדולה יש להם? כבוד, כבוד, כבוד. לא מוכנים ליכנע. וטוב להם המות מחיים של השפלה.

לגבי מה שהבאנו לעיל מהגמ' בסנהדרין, 'מלך שגזירותיו קשות כהמן', ראיתי גירסא אחרת, מלך שגזירותיו קשות מ'המן'. דהיינו יותר מהמן. אולי בשביל זה נתחלף לאות ח"ת, בשמו חמינאי, משא"כ בהמן. דהיינו מלשון חס. אש. רח"ל כל הפצצות. מה שלא היה אצל המן.

יה"ר שהקב"ה יקיים בהם בקרוב מקרא שכתוב, **וַיִּתְּלוּ אֶת הָמָן [אסתר ז', י']. הוּא בִּיחָד עִם עֶשְׂרֵת בָּנָיו, יוֹעֲצָיו וכו'.**

*

יוצא אם כן, כי כל הפחד הזה הוא לטובתנו, בכדי לעורר אותנו לחזור בתשובה.

כאשר ישנה בעיני של צניעות בעת השהייה במקלטים, אדרבה המקום הוא בלתי מוגן.

אבל מאידך, יצה"ר מוצא גם כאן מקום, בעוה"ר.

תשובת מרן שליט"א: אסדכן שמעתם דעה אחרת. אני על משמרת עומד. ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

שאלה מהקהל: ואם יש למישהו שם טלפון בלתי כשר?

תשובת מרן שליט"א: גם זה גרוע מאד. הטומאה הזאת אולי 'מושכת' טילים. רח"ל. אבל לגבי הלכה למעשה, מסתברא שאם הוא מסתכל רק לעצמו, לא משמיע דיבורים ושירים אסורים וכד', ואתה אומר פסוקי שמירה, כגון כל כלי יוצר וגו' [עיי' בשיעור מוצש"ק תולדות התשפ"ד], וגם מזמורי תהלים, לכאורה אין זה נוגע אליך. מצד שני, איתא בסוף גמ' סוכה, אוי לרשע ואוי לשכנו רח"ל. על כן נכון לחפש מקום אחר, עכ"פ לפעם הבאה, שלא תהיה. לא תקפ"ץ [ר"ת ל'א ת'קום פ'עמיים צ'רה].

*

[הוספת חכם אחד.

אעפ"י שדברי הרב שליט"א דלעיל אינם צריכים חיזוק, מ"מ כיון שהרה"ג אהרן בוטבול שליט"א פסק להיפך להתיר וכדלעיל, אמרתי להביא מה שנתפרסם ברבים בכמה קבצים תורניים, דברי שנים מגדולי זמנינו שהורו לאסור כמו שפסק הרבה בפשיטות.

בשם הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א התפרסם כדלקמן.

המתגורר ביישוב ובעת שיש אזעקה עליו ללכת למקום מוגן, ומצא שמבחינה גשמית זה מוגן, אך מבחינה רוחנית המקום רחוק מלהיות מוגן, שיושבים שם גברים ונשים בתערובת ויכול להיכשל בכמה מכשולות. נראה שהכל תלוי במדת הסכנה, שאם הסכנה קטנה ורחוק מאד שיפגע, ואין אחד מאלף שנפגע, א"כ מותר לו להסתכן ולא להיכנס למקלט, כדי להגן על עצמו מסכנה רוחנית. חשוקי חמד עמ"ס בכורות [דף נ"ז ע"א, עמ' תרל"ח]. עד כאן.

כיוצא בזה פורסם בשם הג"ר שרגא שטיינמן שליט"א ראי"ש ארחות תורה, שנשאל, אנו גרים בשכונה מעורבת, ובמקלט מגיעים גם תושבים שאינם שומרי תומ"צ, ורח"ל חלקם מגיעים בעיקר כשהאזעקה באמצע הלילה בצורה פרוצה ממש.

והשיב, אם יש 'פריצות', זה הפיגוע בעצמו, ויותר מסוכן מהכל. עדיף שישאר בבית, אבל שיהיה בחדר פנימי.

עוד נשאל, יש לי שכן שיורד עם הסמארטפון שלו למקלט, האם זה מסכן את כל יושבי המקלט ועדיף להימנע מלרדת לשם? והשיב, הוא מראה לכולם דברים לא טובים שם? אם כן, זו בעיני. אבל אם הוא סתם מתעסק לעצמו, מה זה עניין שלך? קח איתך ספר תהלים ותסתכל בפנים. עד כאן. וישר חיליה לאורייתא.

*

לכן, לא אמרתי ללכת למקום שאינו מוגן כלל, אלא ללכת למקום אחר, אפילו שהוא פחות מוגן. מה שאפשר יותר, כי צריכים לעשות 'שמירה'. רק השמר לך ושמר נפשך מאד [דברים ד', ט']. ערום ראה רעה ונסתר, ופתיים עברו ונענשו [משלי כ"ב, ג']. זהו מה שנראה לי. אני לא מחליט, ואינני אחראי. אני רק אומר, את מה שאני חושב.

התוה"ק אומרת שהאדם צריך לעשות שמירה מסכנות, מה שבכוחו. אבל אם זה ח"ו מביא לידי מכשול, אזי לא מסתבר – לא נראה לענ"ד – כי זהו מה שהקב"ה רוצה.

נאמר בתורה [דברים ד', ט"ו] ונשמרתם מאד לנפשתיכם, האדם צריך לעשות מה שהוא יכול, אבל לא שבשביל זה הדבר יגרום לעבירות.

כל אדם, ישמור וידריך את בני ביתו. שיאמר להם שיתכוננו, וירדו בצניעות כמה שאפשר. זאת איננה סיבה להתיר.

בעניין השם שנתנו למלחמה עתה 'עם כלביא', הדבר מכוון עם ג' ראשי תיבות – בתורה ובנביאים ובכתובים – של תיבת כלביא, והרמוז שבהם. ופשוט הפסוק 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא וגו'.

ידידנו המופלג הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו, [מהעיר מודיעין עילית ת"ו], שלח אלי דבר מעניין בזה"ל, חיפשתי בתכנת תורת אמת בכל כ"ד ספרים, מה ר"ת 'כלביא' (ע"ש המלחמה הנוכחית, שקראוה ראשי הצבא בשם 'עם כלביא').

שערי יצחק – השיעור השבועי

ויש ביניהם בעל כרחך מאשר היו בני אדם מדור הפלגה ונענשו ונתקללו (מאת השם יתברך) ונעשו קופים, (והם מזרעם בין הקופים כנזכר גם עתה), ושפיר יקראום בני אדם שנתקללו, כנזכר מדברי הגמרא עכ"ל.

ואם-כן אולי יש לחלק בין הנושאים. אך נראה לי שהוא הדין והוא הטעם. מה-גם בנ"ד שבחרו מלים מפסוק בתורה, עם כלביא, וזה גופא קידוש שמו יתב' בעולם.

*

כותב הרב אביחי נר"ו, ומצאתי כך (הרעיון לא שלי, שמעתי שמץ מנהו. והחלטתי לבדוק בצורה כוללת), ונראה כי רמז גדול יש בו.

ואשמח לשמוע ממרן שליט"א, מה ידבר ה' עמנו, כי לא גלה סודו אלא לעבדיו.

וידעת פ' לא בצדקתך יי' אלהיך, נתן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה, פ' עם קשה ערף אתה [דברים ט', ו']. [מרן שליט"א אומר זאת ב'כינוי', כי עם קשה עורף הוא].

רגלי חסידו [חסידיו] ישמר, ורשעים בחשך ידמו. פ' לא בכח יגבר איש [שמואל א' ב', ט']. פ' לא בחרבם ירשו ארץ, וזרועם לא הושיעה למו. פ' ימינך וזרועך ואור פניך, פ' רצייתם [תהלים מ"ד, ד']. עד כאן.

הפלא ופלא. פסוק אחד בתורה, ופסוק אחד בנביאים, ופסוק אחד בכתובים.

פ' לא בצדקתך יי' אלהיך. חושבני כי הדברים ברורים. הקב"ה עושה לנו נסים ונפלאות, וזה לא בצדקותנו, כי ח"ו 'עם קשה עורף הוא'. אמנם אנחנו אומרים, 'אל תפן אל קשי העם הזה, ואל רשעו ואל חטאתו', בעוה"ר לא חסרות סיבות. אבל שידעו, 'כי לא בצדקתך'. שלא יחשבו, כי זאת הזכות שלהם. כי 'הזכות' שלהם, במרכאות, הם כל אלה שנפגעים, כל האסונות הללו, הן בגללם. משא"כ הנסים והנפלאות, הם בזכות לומדי התורה ושמירת המצוות. או שהקב"ה עושה אותם, ברוב רחמיו וחסדיו.

*

ישנו כאן, עוד דבר מעניין.

שלושת הפסוקים הללו, מתחילים במלים 'כי לא'. כי לא בצדקתך וגו'. כי לא בכח וגו'. כי לא בחרבם וגו'.

זהו פסוק בסוף פרשת בלק, הן עם כלביא יקום, וכארי יתנשא וגו' [במדבר כ"ג, כ"ד]. הם נתנו למלחמה את השם הזה.

*

צריכים לדעת, ישנו כלל שכתב בעל שו"ת מנחת אלעזר, זהו מהרח"א ממונקטש, הוא אומר שכך קיבל, כי כל דבר שהוא מפורסם בעולם, לא משנה אם הוא של גויים או של יהודים, לא נפקא מינה מהו המקור שלו, יש בזה משהו. הדבר אינו לחנם. ע"כ לא נתייחס לשאלה, לא נדון, מי נתן את השם, מכיון שיש בזה סימן. הקב"ה שם את השם הזה, בפיהם של בריות.

[ואמרתי כך מזכרוני, ועכשיו אחרי השיעור בדקתי את המקור, והוא בספרו דברי תורה מהדורא רביעאה אות קי"ב, והלשון שם כך הוא. הנה ידוע מאמר העולם, שיחת הילדים מדור לדור, כי יאמרו על הקופים כי המה בני אדם ארורים רחמנא ליצלן. דהיינו שהיו מאז בני אדם, ונתקללו אחר כך מן השמים (עיין מלאכת שלמה כלאים [פרק ח' משנה ו']. ובשבט מוסר, פרק מ"ז).

ולכאורה כל שומע יצחק להם, דמי לא ידע וגם בדברי חז"ל כמה פעמים (עיין תנחומא פ' נח סימן י"ג), דהמה נבראו כמו שארי החיות יער (הדורסות), אך שיש להם צורת אדם. אך מקובל בידינו ומסורת מאבותינו (השווה להא דבבא קמא דף צ"ב ע"א. וע"ע פתח עינים להרחי"א שם, ד"ה מנא הא מלתא, ובספרו מדבר קדמות מערכת אות הת', אות י"א), כי כל מה שיאמרו (גם הילדים) בבני ישראל מאמר העולם, הוא יש בו ממש, כמו דאמרו בש"ס כמה פעמים, 'היינו דאמרי אינשי' וכו'.

וגם כמקובל בידינו מהצדיקים זי"ע, כי סודות רבות רמוזים בהם, טובא גניז בגוייהו, כי אין שום דבר ריק בעולם, ואין כאן מקום להאריך.

ולזה מצאתי, כי הוא גמרא מפורשת בסנהדרין [דף ק"ט ע"א], שזהו היה עונש לאנשי דור הפלגה, לחלק מהם, "אותן שאמרו נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופי"ן ורוחות" וכו'. הרי מפורש בדברי חז"ל בגמרא, שנעשו קופי"ן. ואם כן הנולדים מקופי"ן האלו ותולדותן זה אחר זה,

ביתיקון שני וחמישי, והוא רחום וגו' – הרי זה לא מתקנת אנשי כנסת הגדולה, אלא זהו דבר שנוסף במשך הדורות. ישנן שם שלוש פיסקאות, וכל פיסקא מתחילה ונגמרת במלים 'רחום וחנון' או 'חנון ורחום' – מהרי"ץ זיע"א מביא על כך בספרו עץ חיים [דף נ"ט ע"ב] בזה הלשון, בספר כל בו [סימן י"ח] כתב טעם לתקנתו וז"ל, עובדא הוה בספינתא דיהודאי, דאתא מגלותא דירושלם, לאתרא דהוה תמן הגמונא. גלו מירושלם, והגיעו לאיזה מקום שהיה בו הגמון. אמר לון, מאן עם אתון? אמרו ליה, מעמא דיהודאי. ההגמון שאל אותם, מאיזה עם אתם? והם ענו לו, אנחנו יהודים.

אמר לון – קיצור של להון – אי מיהודאי אתון, בעינא למנסי לכון, כמה דאנסו חנניה מישאל ועזריה בגו אתון נורא יקידתא.

אינני מאמין לכם שאתם יהודים, ברצוני לבדוק זאת ע"י כבשן האש, כמו חנניה מישאל ועזריה. נשליך אתכם לתוך כבשן, ואם אתם תינצלו, הדבר סימן כי אכן אתם יהודים, ואקבל אתכם לארצי. ואם לאו, לא אקבל אתכם.

אמרו ליה, הב לנא זמן תלתין יומין. תן לנו שלושים יום.

יהב לון זמן, ויתבו בתעניתא. וכל יומא, מאי דחזו בחלמא, הו משתעו באפי קהלא.

כד בעו למשלם תלתין יומין, הוה תמן חד סבא דדחיל חטאין, ולא הוה חכים כולי האי. אמר להו, אנא חזינא בחלמא, דאקרו לי חד פסוק, דהוה כתיב ביה תריין כ"י ותלתא לא', ולא ידענא מאי האי.

הוא אמר לחבריו, הראו לי מן השמים בחלום איזה פסוק, אולם אינני זוכר מהו הפסוק. אבל בפסוק הזה, יש את המלה כ"י שתי פעמים, ואת המלה לא' שלוש פעמים. איני זוכר במדויק את הפסוק, אבל זהו מה שהראו לי בחלום.

אמר ליה חד סבא חפימא לחדא – חכם מאד – האי קרא ודאי דאהני לך מן שמיא – אשריך, בטח זהו הפסוק – כ"י תעבר במים אתך אני, ובנהרות לא' ישטפוך. כ"י תלך במו אש לא' תפוך, ולהבה לא' תבער בך [ישעיה מ"ג, ב']. אתה תינצל. וכו'.

מובא שם המשך הסיפור, ואכמ"ל.

אם נקשר זאת לענייננו דלעיל, כי בכל פסוק משלושת הפסוקים מתחיל במלים כ"י לא', כ"י לא', א"כ זהו כ"י תלך במו אש לא' תפוך, אנחנו שומעים בשורות טובות. הפצצות והאש וכדו', הם לא יזיקו.

*

אבל אלו הם רק רמזים, לגבי שם המלחמה עם כלביא'. ברם צריכים לראות תחילה, מהו פשט הפסוק הזה, מה הפסוק במשמעו בא לומר לנו? אם מן השמים נבחר הפסוק הזה, כמו שאמרנו כי לא לחנם נפל' להם הפסוק הזה בפיהם.

נקרא את מה שרש"י אומר, וזה לשונו, 'הן עם כלביא יקום וגו' – כשהן עומדין משינתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות. ללבוש טלית, לקרוא את שמע, ולהניח תפילין.

לא ישכב' – בלילה על מטתו, עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כיצד? קורא את שמע על מטתו, ומפקיד רוחו ביד המקום. בא מחנה וגייס להזיקם – שמעתם? – הקב"ה שומרם, ונלחם מלחמותם, ומפילם חללים.

ישנה גם כאן בשורה טובה. אבל הדבר גם בא קצת לעורר ולתקן אותנו. 'הן עם כלביא יקום' – לא ישכב עד יאכל טרף'. בדרך כלל, את הטילים הם שולחים בלילה, ומפריעים לאנשים לישון. זהו דוקא סימן טוב. לפני שהולכים לישון, בידך אפקיד רוחי. זהו לא ישכב עד יאכל טרף, קרית שמע על המטה, מפקיד אדם רוחו ביד הקב"ה, והקב"ה שומרו.

א"כ יש לשים לב לכך, לברך ברכת המפיל, ולקרוא את שמע על המטה וכו', בכוונה רבה.

אבל, החכם עיניו בראשו. יש לישון בשעה מוקדמת, כי 'הן עם כלביא יקום', כי צריכים לקום בבוקר לא בעצלות. אין לך עצלות, כמו מי שקם מאוחר, בשעה 8 ק"ו 9. צריכים לקום בזריזות.

לצערנו, בעניין הזה של תפילת שחרית, ישנם אנשים שמתרשלים מאד. מתפללים מאוחר. אבל זהו רק בדיעבד. לפי דעת הרמב"ם, הדבר

שיקולים של 'מי' אמר? אלא יש לדעת, מהי האמת.

הרי כל הנוסח של 'אבינו מלכנו', לא היה בסידורים של אבותינו מקדם נע"ג, אלא לקחו זאת מסידורי הספרדים. אפילו בתכאליל האחרונות, כגון של מהר"י ונה, עדיין לא כתבו זאת. הדבר התחיל רק לפני זמן מהרי"ץ, ומהרי"ץ כותב במפורש [בע"ח ח"ג דף ס"ד ע"א] בזה"ל, כתב בספר המנהיג, שבצרפת ופרובינצ"א אומרים אבינו מלכנו מר"ה ועד יוה"כ, ולא נהגו כלל בספרד לאמרו. ויש סמך למנהג צרפת, דאמרינן בתעניות [דף כד:] מעשה בר"א וכו'. גם המנהג קדמון פה, שלא לאמרו. ועתה נהגו לאמרו. ושפיר דמי. לא יהיה אלא תחנון ובקשה.

אס"כן, כבר מלפני מהרי"ץ, הדבר היה כתוב בסידורי הספרדים. התחיל מהאשכנזים, עבר גם לספרדים, ולבסוף נתקבל גם בקהילותינו.

וראיתי כי בחלק מסידורי הספרדים, שהם ניקדו 'צ'ר' בקמץ. כי לספרדים, אין אצלם הבדל בין פתח לבין קמץ, לכן הם לא שמו לב. וממילא, כיון שאצלנו העתיקו את הפיוט מהם, אזי העתיקו זאת כפי שהם כתבו. אולם בעל פה, מובן לנו שתלמידי חכמים דייקנים אמרו, כי הדבר אינו נכון, ואז תיקנו 'צ'ר' בפתח.

רצוני לומר, כי העתקה זאת היתה שלא בתשומת לב, מתוך שלא ידעו כי אצל הספרדים אין הבדל. כי לא מסתבר להגיד כאן, 'צ'ר'. הרי לכל הפחות בדרך כלל, המלה 'צ'ר' היא בקמץ, רק באתנחא ובסוף פסוק. שהרי למשל כתוב, **אִישׁ צֹר וְאוֹיֵב הָמָן הָרַע הַזֶּה** [אסתר ז', ו'], בפתח. ומצד שני, **כִּי אֵין הָצֹר שׁוֹה בְּנוֹק הַמֶּלֶךְ** [שם שם, ד'], בקמץ. בדקתי ומצאתי, כי אכן בדרך כלל, כאשר כתוב 'צ'ר' בקמץ, זה כמובן באתנחא וסוף פסוק, או גם בטעם מעמיד, או מפריד. כגון **זִקְף, פִּשְׁטָא. אַבְל אַפִּילוּ רַבִּיעַ, וַאֲפִילוּ תַבִּיר,** כגון בפסוק **כִּי אֵין הָצֹר שׁוֹה בְּנוֹק הַמֶּלֶךְ**, שישנו שם תביר תחת המלה צר.

גם התביר, נחשב טעם 'מעמיד'. ישנם הנחשבים 'מדקדקים', שהם טועים בזה. הסברנו זאת בזמנו [שיעור מוצש"ק שופטים, עקב, ראה שנת ה'תשע"ז]. התביר, הוא אינו מתנגן כטעם קצר.

ממש עבירה, אם לא קרא את שמע עם הנץ החמה. שכ"כ בפ"א מהלכות קריית שמע הלכה י"א, מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה, כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה. ושיעור זה, כמו עישור שעה קודם שעלתה השמש. ואם איחר וקרא אחר שעלתה השמש, יצא ידי חובתו. שעונתה עד סוף שלוש שעות ביום, למי שעבר ואיחר יעו"ש. ומה שאמרנו עוד בס"ד בשיעור חיי שרה התשע"ד בשכ"ה. אבל לכל הפחות, להזדרז כמה שיותר מוקדם. נראה שזהו ג"כ דבר שצריכים להתעורר בו, לתקן אותו בימים הללו.

וע"ע חתם סופר על התורה פ' וזאת הברכה דף שי"ג ד"ה וזהו ולגד אמר, ובס' גורל הפורים גורל ע"ח דף תקס"ט אות צ"ח.

בתפילת 'אבינו מלכנו', כלה כל צ'ר ומשטין מעלינו, אין לקרוא את המלה 'צ'ר' בקמץ, למרות שכך כתוב בתכאליל כת"י, כי הם העתיקו זאת כך מסידורי הספרדים. התביר הוא טעם מעמיד, רק ששוברים אותו בסוף. ראייה לכך שאבותינו נע"ג לא הכירו את מבטא הספרדים.

מישהו עורר אותי – כי לרגל מצב המלחמה אנחנו אומרים 'אבינו מלכנו' בימים האלה – לגבי הפיסקא 'כלה כל צ'ר ומשטין מעלינו', כי מהרי"ץ זיע"א כותב 'צ'ר', בקמץ. בדפוס וגם בכתבי היד כך כתוב, בקמץ.

ואכן הדבר נכון. גם מהרי"ץ בכתב יד קדשו, ניקד קמץ. אבל אנחנו אומרים צ'ר, בפתח. הוא רצה לתקן זאת בסידור של ביהכ"נ, כדי שיקראו בקמץ, אבל אמרתי לו שלא יתקן. כי זהו מיוסד מלשון הפסוק, **עַל הָצֹר הַצֹּר אֶתְכֶם** [במדבר י', ט'], כפי שהקדמנו בס"ד.

אבל מצד שני, הדבר פלא. כי בספרי התכאליל כת"י, כתבו 'צ'ר' בקמץ. ומאידך זכורני, בכל הזמנים, עוד מלפני עשרות שנים, כי בפיהם של שלוחי ציבור רבים, שגור לומר 'צ'ר' בפתח. נראה כי הם תיקנו זאת בעל-פה, שיהיה כלשון הפסוק הנז"ל, למרות שבסידורים כתוב 'צ'ר'.

ברם צריכים לדעת, כדלקמן. אומר לכם את מה שנראה לי. אנחנו אנשי אמת, איננו עושים

אלא הוא טעם מעמיד, רק ששוברים אותו בסוף. לכן בתרגום עושים נקודה, מעמידים, גם היכן שבפסוק ישנו תביר.

עכ"פ בטעמים המעמידים, ואפילו במפרידים, אומרים 'צר' בקמץ. משא"כ בנ"ד, 'כלה כל צר ומשטין', שזה כמו בטעמים המוליכים, כמו 'איש צר ואויב'. ומהגם כיון שבפסוק – שזהו המקור לענ"ד – כתוב 'על הצר הצורר אתכם', בפתח, אזי הדבר טוב מאד, ולכן נראה לי שצודקים מאד כל אותם תלמידי חכמים ושלוחי ציבור שנהגו לומר 'צר', למרות שבכת"י כתבו 'צָר', כי אין זאת אלא מפני שהם העתיקו כך מן הספרדים. והאמת יורה דרכו.

ואכן שמחתי לראות כשבדקתי בסידורים אשכנזיים, לפי שהם מבדילים בין קמץ לפתח כמונו, ניקדו בנ"ד צר בפתח. אמנם לא כולם, וגם להיפך בסידורים ספרדיים לא כולם ניקדו בקמץ. אין פנאי לבדוק את כולם, ואיך היה במשך הדורות שעברו ובכת"י. רק עיינתי במה שנזדמן לי. והנה בס"ד בסידור הספרדי הראשון שנזדמן לי היה בקמץ, והאשכנזי הראשון היה בפתח...

*

אביא בס"ד דוגמא לכך, ראייה ברורה, שאבותינו נע"ג בארץ תימן, לא ידעו ולא הכירו את מבטא העדות האחרות. הם ידעו, רק את המסורת שלהם.

למשל, מה שאנחנו אומרים בסליחות, בתחילת האשמורות, ישן אל תיָרְדֵם, ועוזב התלהלהך. הרחק דרכי אָדֶם, ושור דרכי גבוהך. ורוץ לעבוד צור קָדֶם וכו'. כך כתוב בכל כתבי היד, גם בכת"י של מהרי"ץ זיע"א. דהיינו שכתבו כפי מבטא התימנים בפתח, צור קָדֶם.

הרי מי שחיבר את הפיוט הזה, זהו רבי יהודה הלוי, אשר היה ספרדי. אם כן, כיצד זה חרוז אצלו? בואו נקרא במבטא ספרדי, ישן אל תיָרְדֵם וכו', הרחק דרכי אָדֶם וכו', ורוץ לעבוד צור קָדֶם וכו'. יש כאן חרוז פנימי כנהוג, אבל כאן זה לא חרוז. בשלמא תימני, אשר קורא 'צור קָדֶם', הסגול כמו פתח, אצלו זהו אכן חרוז. אבל מחבר הפיוט הוא אינו תימני. אם כן, הוא ודאי לא כתב 'קָדֶם'. על כרחנו, תיקננו זאת, וכתבנו

'צור קָדֶם', כפי הכתוב בסידורי הספרדים. חכמי תימן, אשר לא הכירו את הנוסח הזה, לא ידעו את המבטא שלהם, והם לא יכלו לעמוד על העניין הזה.

האמת יורה דרכו. אנחנו מקבלים רק את האמת. זהו כפי שמהרי"ץ אומר בכגון דא, 'העולם טועים'. ודוחים את שיטת אותם המבקשים 'להנציח' טעיות ושגיאות.

תשובה למכתב מאת הרב גיורא כהן הי"ו, לגבי גירסת 'אנשי חלק הדקדוק' בפסוק 'אִמְצֹאךָ בַּחוּץ אֶשְׁקֶךָ [שיר השירים ח', א'], ובפסוק [שם ז', י"ד] 'הִדְדָּאִים נָתַנו רִיחַ'.

כיון שאנחנו מדברים בעניינים של דקדוק, נמשיך אודות מה שקיבלתי מכתב מאד מעניין, מאת ידידנו – ירבו כמותו בישראל – הרה"ג גיורא כהן הי"ו, מהעיר אשדוד ת"ו. זהו מכתב ארוך וחשוב, אולם אינני יכול לקרוא בפניכם כעת את כולו, מפאת קוצר הזמן. תענוג לקרוא זאת בכתב, כי המלים מחכימות. עכ"פ אקרא רק בבחינת 'ראשי תיבות', את הדברים העיקריים, והעורך יביא בחוברת את המכתב בשלמותו.

לק"י יום אחד בשבת ארבעין ותרין למטמוני"ם, התשפ"ה ליצי' בשל"ו לשט'.

שלום רב, יאתה ויקרב, אל מול אור הנערב, מני"ר מרן הגאון רבי יצחק רעאבי שליט"א ולא יעדי מינן זיויה ויקריה.

שמח לבי ותגל נפשי על מגילה עפ"ה, ה"ה מגילת שיר השירים אשר הוגהה ע"י כת"ר מידידנו הרה"ג אביחי שרעבי שליט"א, והבית נתמלא כולו אורה ממנה.

הוא ראה 'מגילת שיר השירים' שאנחנו הגהנו בס"ד, הוא ראה זאת עכשיו אצל הרב אביחי שרעבי הי"ו, כנראה הוא הדפיס זאת עכשיו לרגל שמחת הבר-מצוה של בנו נר"ו, אבל בעצם המקור הוא בהגדה של פסח עדת קדושים, של ידידנו הרב מאיר ליאור לוי הי"ו מירושת"ו. ישנה שם בסוף מגילת שיר השירים, שהיגהנו אותה לפני כמה שנים.

כאשר ראיתי שם, בתיבת "אִמְצֹאךָ", שיש בה רק געיא אחת מתחת לאל"ף.

וסידורי הבלדי, ולא כשה"ש של כת"ר, ולא כפי סגנון לשון מהרי"ן.

כך שלא היה לי כאן קו ברור.

והנה עתה נתחדש לי משה"ש הנשלח אלי, ושמחתי על מה שנודע לי שהכרעה זו היא עפ"י הגהת כת"ר שליט"א, וא"כ אין בודקין מן המזבח ולמעלה.

רק צריך לי תלמוד, איך זה מסתדר עם סגנון לשון חה"ד?

כמו"כ איך זה מסתדר עם מנהג אנשי חה"ד? דבשלמא אם היה מדובר בשאר העם, שלא מאנשי חלק הדקדוק, על זה כבר כתב כת"ר שליט"א במאמרו המאלף 'אשרי האיש' בעמ' קי"ב בזה"ל, "אין לסמוך על אנשים חדשים מקרוב באו, אף שכבר הזקינו – ישנם אנשים האומרים, 'שמענו ככה, מזקנים כך וכך. אבל, מי הם? אמנם כיום הם הספיקו להיות 'זקנים', אבל לפום קושטא הם 'חדשים מקרוב באו' – זולתי עפ"י גדולי תורה יש להחזיר עטרה לישנה".

ולמיטב ידיעתי, אצל כת"ר, חה"ד קובע אפי' נגד המנהג. אבל כשמדובר במנהג אנשי חה"ד, הרי הם נחשבים בעיניו כבקיאים, כמו שהתבטא במאמרו שם בעמ' כתב קט"ז בזה"ל, "והדבר ידוע ומפורסם מנוסה ובודק, שאין מומחים ובקיאים כאנשי חלק הדקדוק".

ואני הקטן שואל, מה קרה להם כאן ב'הדודאים' וב'אמצאך'?

טוב שהוא שאל את השאלה הזאת. תחליטו – אנשי חלק הדקדוק – האם הינכם אומרים כך, או כך?

והתשובה, צריך לדעת כי הקדמונים היו קוראים בלי הרבה געיות אשר כיום אנחנו עושים אותם. זהו למשל, כפי שאנחנו כיום קוראים בספר תהלים, כפי שמובא בתהלים שבהוצאת מכון פעולת צדיק, שהשמטנו געיות רבות שאינן בתיגאן, וכמו שכתבנו בס"ד במבוא שם.

אם תשימו לב, ישנם עד היום מעט בתי כנסת, של יוצאי עי"ת צנעא, שקוראים את שירת הים בלי געיות. כגון בפסוק, 'וברב גאונך תהרוס

כתוב שם כך, מִי יִתְּנֶךָ כְּאֵת לִי יִנָּק שְׂרֵי אֹמִי אֲמַצְאָךְ בַּחוּץ אֲשַׁקֶּךָ גַּם לֹא־יָבוֹז לִי. באות צאד", אין געיא.

ועד עכשיו היה לי בזה מבוכה, שהרי בסידורי הבלדי הוא בשתי געיות (גם בצא"ד), וכן רגיל אני לשמוע שכך קוראין אנשי חלק הדקדוק, שמאריכין באל"ף ובצא"ד.

הוא אומר, כי 'התמלא הבית אורה' כאשר ראה זאת, כי הוא הבין שכך צריך להיות. אולם מצד שני, סגר עליו המדב"ר.

ומאידך – הוא הסתכל שם בפסוק נוסף – במלה "הדודאים", כולם גועים בה בב' געיות, בה"א ובדל"ת.

ומריש הוה אמינא, דאי משום חלק הדקדוק, הרי בכל אחת מהם כתוב בסגנון לשון אחר. ב'הדודאים' כתוב הגעיא בה"א, וב'אמצאך' כתוב האלף געי.

הוא טוען, אינני מבין. אם זהו 'חלק הדקדוק', במלה 'הדודאים' הגעיא בה"א, ובמלה 'אמצאך' הגעיא באל"ף הראשונה. כך מהרי"ן אומר. ואני מבין, כי רק האל"ף געי, ורק הה"א געי. לכאורה – כך הוא שואל – מה עם הגעיא הרגילה?

במלים אחרות, שאלתו היא, מהו ההבדל? לכאורה צריך לומר 'אמצאך', כמו משקל תיבת 'אנהגך', בפסוק שלאחר מכן בשה"ש. בודאי שצריכה להיות געיא באות צאד", כביכול, לפי משקל המלה, ולפי מלים דומות.

ולפי ענ"ד, לשון של "הגעיא בה"א" מורה שהגעיא הידועה במלה זו מקומה הוא בה"א, ור"ל בה"א ולא בצא"ד. דאם כוונת מהרי"ן להורות על געיא נוספת, היה מתאים יותר לסגנון בלשון הה"א געי, שמשמעותו גם הה"א בגעיא. כמו"כ במלת 'אמצאך', כתוב האל"ף געי, שסגנון לשון זה כאמור משמעותו, שמלבד הגעיא בצא"ד, גם האל"ף געי.

ולא עוד, אלא שיש בידי את חלק הדקדוק צילום כ"י של מארי שלמה קארו – קארה – נע"ג, ושם ציין געיא אחת בכל מלה. ב'הדודאים' ציין געיא בה"א בלבד, וב'אמצאך' ציין געיא באל"ף בלבד. לא כמנהג אנשי חה"ד

קמ"ך, בלי געיא באל"ף ולא בת"ו. וכן 'צ'ללו כעופרת' בלא געיא בצא"ד [עיינן בהרחבה בשיעורי מוצש"ק מקץ ומוצש"ק בא ה'תשע"א, כי תשא התשע"ג, ויחי התשע"ד]. אולם בקריאת ס"ת, גם הם אינם עושים כך, אלא קוראים 'גאון', 'ההרוס', 'צ'ללו'. מתברר, כי בעבר כך קראו גם בס"ת, בלי הגעיות. כמו שבספרי התיגאן, אין בהן געיות.

לא אאריך על כך כעת, רק אציין למי שירצה לעיין את המקור. כתבתי על כך בס"ד ב'שולי המעיל' [סימן ו' דף קע"ח], בזה"ל, ודבריו קלורין לעניים, לגלות לנו סתומות והנסתרות מעינינו, כגון דאהניא לן סהדותיה בסוף דבריו להבין משמעות דברי מהרי"ץ במקומות רבים מחלק הדקדוק, שלא היו קוראים הרבה געיות השגורים בפינו כיום. כגון מה שכתב בפרשת בלק, על פסוק דרך כוכב מיעקב וז"ל, המאריך במי"ם בתיגאן ע"כ. ואנחנו נוהגים לגעות, גם במים וגם ביו"ד. ביו"ד, כדינה. ובמי"ם, כתוספת. והיינו מפרשים, שכוונת התיגאן להוסיף, ולא לגרוע. כי זאת שביו"ד, פשיטא לא הוצרכו לציין.

אבל מדברי מהרש"ב – מה"ר שלמה בדיחי, בעל עולת שלמה – שקיבל מסורת הקריאה בבית הכנסת של מהרי"ץ, מוכח שאינו כן. ודברי מהרי"ץ כפשוטן.

כיוצא בזה בפרשת בהעלותך, האנכי הריתי. כתוב בחלק הדקדוק, הגעיא בה"א, לא באל"ף ע"ש. ובקריאתינו לא יאות להשמיט הגעיא שבאל"ף, ולכן גועין בשתייהן.

ועדות מהרש"ב הועילה לנו לדעת, שקריאה זו נכנסה אצלנו בגרמא דספרי הדפוס. ולפי מה שידוע לנו, בזמן האחרון כולם עושים הגעיות שבדפוסים וכו'.

הגעיות הללו נכנסו אלינו מקרוב מספרי הדפוס. אי אפשר לנו כבר להוציא זאת, כי זה כבר נכנס בקריאה. והאמת היא, שהדבר אינו משמעותי. זה בסך הכל מאריך מעט את קריאת האות. וקרוב הדבר להיות בבחינת 'מאן דגעי געי, ומאן דלא געי לא געי'.

גם בכתר בן אשר וזולתו, אין הרבה געיות כאלו, מתמיה קצת מהיכן זה בא ונכנס. הר"ד יצחקי

שליט"א הראה לי כת"י אשכנזי קדמון שישנן בו הגעיות המרובות הללו, ומפליא מאידך שדוקא אצלם הגעיות כיום נעלמו מקריאתם. משא"כ אצלנו.

לגבי מה שהובא מ'שיר השירים' הנז"ל, זאת איננה המלה היחידה.

הספ"ה שאני ככה קורא, 'אמצאך', רק האל"ף געי ולא הצא"ד, כי הנני זוכר את הזקנים אצלנו, שכך הם היו קוראים. והדבר מתאים ממש לחלק הדקדוק.

ולא רק פה, אלא גם בפסוק נוסף, 'אחזו לנו שועלים, שועלים קטנים מחבלים כרמים', בלי געיא במלה 'שועלים' השנייה. וכן בעוד פסוק, 'הייתי בעיניו, כמוצאת שלום'. בלי געיא במי"ם של 'כמוצאת'.

אותו הדבר בשירת הים, למשל במלים 'זיאמינו בי"י ובמשה עבדו', אינני עושה 'זיאמינו', אלא רק בוא"ו 'זיאמינו'. וכן במלה 'זארו ממנהו', 'נחלתך', בלי געיות בוא"ו וברי"ש ובנו"ן. אפילו שבקריאת ס"ת, כן עושים. הסיבה שאני עושה זאת, היא מפני שאנחנו שמענו עדיין את שאריות המסורת הקדומה הזאת, א"כ הנני משאיר זכר למסורת הקדמונים נע"ג.

אמנם השואל ישאל, מה נפשך, או שעושים את כל הגעיות הללו, או שלא עושים כלום. תחליט. אולם כיון שבמקומות הללו, נשארה לנו המסורת כך, על כן אני מחזיק זאת, בכדי שנזכור את מסורת הקדמונים אשר עשו כך.

לכן לגבי תיבת 'אמצאך' וכדומה, כיון ששמענו את הקריאה הזאת, הנני משאיר זאת. בכדי שנדע, שהקדמונים קראו כך. משא"כ במקומות האחרים. כגון במלה 'הקדושים', שקראו כבר בשתי געיות. לכן שם אני קורא בשתי געיות, כי א"א לשנות ממה שכבר נתקבל. ופה – במלה אמצאך – קורא בגעיא אחת.

זאת תשובתי לגבי השאלה שלו. הנני מקוה שהדבר ברור.

שאלה מהקהל: כך קראו את 'האנכי הריתי', בשתי געיות?

תשובת מרן שליט"א: כן. כך למדנו. אולם מהרי"ץ לא קרא כך, אלא 'האנכי'. רק הה"א

שערי יצחק – השיעור השבועי

בכך קפידא של ממש. אולי בכל זאת כדאי לתקן. פעם הערתי על כך לפני קריאת איכה. אולם עכ"פ אני לעצמי, אינני קורא כך. הנני קורא, כפי ששמעתי.

תשובה לשאלתו הנוספת, בעניין הפסוק שבפרשת תזריע, וְשֹׁעַר בִּנְיָמִן הָקָדוֹ לְכֹהֵן, האם מעמידים בתיבת 'בנגע'.

כעת הוא – הרב גיורא כהן הי"ו – שואל שאלה נוספת מעניינת. אקרא בפניכם את לשונו, כי דבריו מתוקים מדבש.

כיו"ב מאי דהוה בדידי עובדא, בשתא הדא, בפרשת 'תזריע' וזאת תהיה. באותה שבת נתארחתי בעיר עפולה, והתפללתי בביהכ"נ של אנשי חה"ד, והוזמנתי לעליית כהן, ושם היה חזן בשם הרב חיים רצאבי (הנכד של כת"ר).

כשהיגעת לי לפסוק, וְשֹׁעַר בִּנְיָמִן הָקָדוֹ לְכֹהֵן, באתי לקרוא כפי המנהג המקובל אצלנו, להפסיק – יותר נכון לו' להפריד – במלים 'ושער בנגע', וגם במלת 'הפך'. והוא – הרב חיים הנז' – הזדרז לסמן לי במלים "ושער בנגע", לנגן בטעם מעמיד. כי הטעם 'אזל ואתי' שבהן, אינו סמוך לטעם 'רביע' שאחריו, משום שיש טעם 'פסיק' בתיבת 'הפך' המפסיק ביניהן.

הוא סימן לו לעצור, במלה 'בנגע'.

ואני לא התעקשתי, כי לא רציתי לעשות נגד המנהג אצלם, שהולכים לפי ה'תורה קדומה' של מורי היפ"ה שליט"א, שם בתרגום עשה נקודה מפרידה אחר המלים של "וסערא במכתשא". וא"כ ש"מ שה'תורה קדומה' גם כאן הולך לפי הכלל, דאזל ואתי שאינו סמוך לרביע, הוא בטעם מעמיד. וממילא צריך לנגן ב'ושער בנגע', בטעם מעמיד, בגלל תיבת 'הפך' המוטעמת בטעם 'פסיק', המפריד ביניהם כאמור.

נכון שכאשר יש אזל ואתי, ואחריו רביע, זה נקרא כמו פשטא. אבל אם ישנו טעם מפריד אחרי האתי, אזי צריך הוא להיות מעמיד.

והנה בשובי אשדודה, כי שם ביתי, נתתי אל לבי לעמוד על טיבו של מנהג עולם זה, שלא

געני. ברם הסיבה שלנו היא, כי גם בפסוק [במדבר י"א, י"ב] אִם אֲנֹכִי יִלְדֹּתִיהוּ, אין געיא בתיגאן באל"ף של אנכי. א"כ מה נפשך, אי אפשר לעשות, פה כן ופה לא. ועיין מ"ש בס"ד בהרחבה בנפלאות מתורתך.

למשל לגבי תיבת 'הַעֲרִים' האלה [דברים ט', ה']. עיין חלק הדקדוק שם ונפלאות מתורתך באריכות], הגעיא צריכה היתה להיות באות ע'. כך היתה הקריאה של'קדמונים. אבל אנחנו עושים גם בה"א, 'הַעֲרִים' האלה [ועיין מאמר מאה שנה, מתוך "נפלאות מתורתך" על חומש בראשית (שעודנו בכת"י) למרן שליט"א, שהובא בסוף שיעור וירא התשפ"ב. העורך]. כי בספרי התיגאן, ליתניהו להרבה געיות כאלו. כמו במלה 'המחנה', כתוב שהגעיא בה"א, אבל אנחנו עושים בשתי געיות, 'המחנה'. וכן 'הנערה'. אבל הם, גם במלה 'מחנה' אשר בלי ה"א, או במלה 'נערה', הם לא עשו געיא במי"ם ובנו"ן. לכן אנחנו, רק מוסיפים את הגעיא שהיא יותר חשובה, הגעיא המיוחדת. אבל הגעיא ההיא, שהיא רק מאריכה את התנועה, היא כמיותרת.

וכמובן, מי שאינו עושה את הגעיא הזאת, וכל כיו"ב, לא מתקנים אותו. אם מישוהו יקרא את תיבת 'נערה', או 'אנכי', בלי געיא, לית לן בה. אין בכך כלום. הקדמונים בלא"ה לא עשו זאת לכתחילה.

בקיצור, כפי שאנחנו קוראים כיום את ספר תהלים, כך הם קראו בס"ת.

דרך אגב, לגבי מגילת איכה, כבר אינני יכול לתקן את הציבור, עכ"פ הדבר קשה, מכיון שבסידור תורת אבות עשה שם את כל הגעיות. אבל אנחנו, כך זכורני מילדותי, לא קראו כך. כגון, 'גלתה יהודה מעוני', בלי געיא באות גימ"ל. כמו כן, 'טבעו בארץ שעריה', בלי געיא באות טי"ת. וכל כה"ג. ונתברר לי כי גם אצל מהרי"ץ, בביהכ"נ שלו ועוד, הדבר היה כך. אבל כניס 'בית שִׁיך' לא עשו ככה, הם עשו את כל הגעיות שבדפוסים. גם בשירת הים אפילו בתפילה, הם עושים את כל הגעיות. לכן אי אפשר, אינני יכול לעשות שיקראו כנגד מה שכתוב בסידורים אשר ביד כל הציבור. וגם אין

מעמידים ב"שער בנגע". הוא התחיל לבדוק, למה העולם לא עושה כך?

וראיתי ב'מסורת מדויקת', שהוא אכן כתב טעם למנהג. ומדבריו עולה, דשאני הכא. כי יש מחלוקת בין התיגאן, אם תיבת "הפך", היא גם בטעם פסיק, או רק בטעם שופר. ישנם כאלה האומרים, 'הפך לבן', בלי פסיק ביניהן. וממילא המחלוקת היא, גם בתיבות של 'שער בנגע', אם מפסיקים או מעמידים. כי הא בהא תליא, כמבואר. ולכן, כעין פשרה, העולם נהגו לנגן קלות ב"שער בנגע", ואח"כ שוב להפסיק בתיבת "הפך".

ואח"כ אמרתי, הבה ונשמע איך החזן ר' יהודה דהרי קורא. והנה גליתי, שגם הוא קורא כמנהג העולם, שלא להעמיד ב"שער בנגע". וידוע שיצירותיו של זה החזן ר' יהודה, קיבלו הסכמה מכת"ר שליט"א, ואף הקבעו בפורטל התורני של אתר יד מהרי"ן, שזה אומר שגם כת"ר מסכים עם מנהג העולם שלא להעמיד. ומאידך, כאמור, נכדו הרב חיים, לא שעה למנהג העולם, ועשה כמו התורה קדומה, ומסתמא הוא משום שכך הוא קיבל מאביו הגר"מ משה שליט"א, שקיבל מאביו מרן שליט"א.

וא"כ נפל לפנינו הספק, מי הוא זה שלא עשה כנדרש? האם החזן ר' יהודה דהרי, שהוא מייצג את אנשי חה"ד? או החזן הרב חיים, שהוא מייצג את חלק הדקדוק עצמו?

שהרי מי שידקדק בלשון חה"ד שם על הפסוק הזה, יראה שמהרי"ן זיע"א גילה שם משהו. הוא כתב, שבכל התיגאן יש פסיק. כלומר, שאין בכלל תאג, שאין בו פסיק. ולכאורה, הרי במסו"מ הנז' כותב, שישנם תיגאן שכתבו בשופר, בלי פסיק?

אלא על כרחין צ"ל, כי מה שעשה הרב חיים, הוא בהתאם לשיטת כת"ר. שכל מקום שמהרי"ן כותב 'בכל התיגאן', הוא התכוון לתיגאן העתיקים שהיו בידו, לא לחדשים שהושפעו מהדפוסים. למיטב ידיעתי, התיגאן המאוחרים, לא נחשבים כלל כמאן דאמר אצל כת"ר. וממילא יוצא אפוא, שמבחינתו אין תאג כזה שהשמיט את ה'פסיק' בתיבת "הפך", ושזה

אומר שמנהג תימן העיקרי והמקורי, שתיבת "הפך" היא גם בטעם פסיק.

הנני מתפלל, כיצד הוא – ידידנו אלופנו ומיודענו, הרב גיורא יצ"ו – ממש 'קולע אל השערה', הוא מבין טוב את כל מה שקורה כיום, את כל הבלבולים שישנם כיום. ירבו כמותו בישראל.

ומה לנו לחוש לספרים של עדות אחרות שהשמיטו את הפסיק. אינהו בדידהו, ואנן בדידן.

ובמיוחד שמהרי"ן הוסיף שם, שמהרי"ב – מה"ר יחיא בשירי – כתב, שאותם ספרים שכתבו עם פסיק, הם המדויקים.

נוסיף, כי כך ראיתי גם בתנ"ך גינצבורג, במהדורא הנרחבת והמפורטת שלו. הוא ציין [שם בדף 162] שש עשרה ספרים, שכתוב עם פסיק. ובמהדורא הקצרה שלו [בדף 202] כתוב ג"כ, כי ברוב הספרים כת"י יש כאן פסיק בתיבת הפך.

ומה שבמסו"מ מטי בה משום "מנהג העולם", הרי אמרנו ששיטת כת"ר, דלא משגחינן במנהג, אם הוא מנוגד לחלק הדקדוק.

אין מה להתייחס לדבריו.

אלא שכאן הבעיא בנד"ד, היא עם מיודעינו החזן ר' יהודה דהרי הי"ו, שנהג בזה כמו המסו"מ, ולא עמד בתיבות של "שער בנגע". ולכאורה, הרי כאמור עליו סמך כת"ר, להיות נציגם של אנשי חלק הדקדוק.

אז א"כ, היכי לידינו דייני להאיי דינא? עם מי הצדק? האם עם הרב חיים, שהלך בשיטת סבו מרן שליט"א, שלא להתחשב במנהג העולם כשהוא מנוגד לחלק הדקדוק. או עם הרב יהודה דהרי, המוסמך מכת"ר, ושגם הוא מאנשי חלק הדקדוק, שעליהם הצהיר כת"ר דבקיאי נינהו. ואחתום בשי"ש טו"ב, מנאי קל הקלים שפל כל השפלים, ע"ה גיורא בלאאמו"ר שאול הכהן סי"ט.

למעשה, כפי שכבר אמרנו, רק האמת היא נר לרגלינו.

אכן נכון, שהעולם – רובם עכ"פ, גם הנחשבים אנשי חה"ד ובכללם ר"י דהרי נר"ו – קראו כך,

משא"כ המלה 'בנגע', היא מלעיל, הטעם הוא באות נו"ן, לכן ישנו רק טרס אחד.

הערה נוספת. בספרים אחרים של קהילות אחרות, קוראים לתרין טרסין בשם 'גרשיים'. אולם זאת טעות, מיניה וביה. איך אפשר לקרוא לזה 'גרשיים', אם המלה 'גרשיים' בעצמה היא מלעיל. הרי לא אומרים 'גרשיים' מלרע, אלא 'גרש-יים'. והרי כאשר יש שתי טרסין, זה כשהתיבה מלרע. א"כ אי אפשר לתת לזה שם, שהוא בדיוק הפוך מהשורש שלטעם. משא"כ תרין טרסין, שהוא מלרע.

ישנו פסוק נוסף, על אותו המשקל, בהפטרות תשעה באב. **כָּה אָמַר יְיָ עֲמָדוֹ עַל-דְּרָכָיו וְרָאוּ וְשָׁאֲלוּ לְנִתְיָבוֹת עוֹלָם** וגו' [ירמיהו ו', ט"ז]. 'על דרכים וראו', זה אצל ואתי. 'ושאלו', פסיק. רבים טועים בזה, וקוראים תיבת וראו, ג"כ בטעם מפריד, 'עמדו על דרכים וראו, ושאלו, לנתיבות עולם'.

אבל לא כולם. זכורני בילדותי כי אאמו"ר זצ"ל לא לימד ככה, אלא 'עמדו על דרכים וראו'. כאן טעם מעמיד. וכן בתרגום, 'וחזו'. עם נקודה. וכך רשום לי בזכרונותי מאז. אבל הרבה טועים, אפילו ת"ח גדולים ובקיאים. לא נותנים לב.

נראה לי, כי הסיבה לכך פשוטה מאד. הם עושים שיקול הדעת, הכי פשוט, מכיון שהדבר אינו מסתדר להם בהבנת הנושא. מה הפירוש, 'כה אמר. האל, יי'?' נראה להם, כי זה נגד ההבנה. הוא הדין והוא הטעם, 'עמדו על דרכים וראו, ושאלו, לנתיבות עולם'.

ברם ראשית, אי אפשר לערב את השכל שלנו. ישנם את כללי טעמים, בין אם הדבר מובן לנו ובין אם הדבר אינו מובן, אין לזוז מהם. הרי לכולי עלמא ישנם לפעמים טעמים, שהם נגד ההבנה. כגון בפסוק, **וַיִּדְעוּתָּהּ כִּי לֹא בַצִּדְקָתָהּ יִיָּצֵל אֱלֹהֵיהֶם לִפְנֵי יְיָ** [דברים ט', ו']. מה הפירוש, 'כי לא בצדקתך, יי' אלהיך?' זה נגד ההבנה. הבאתי לכך דוגמאות רבות, בנפלאות מתורתך פרשת מטות, גבי פסוק 'הן הנה היו'. אבל לא נערבב כעת עניין בעניין.

בכל אופן, מה שקובע הוא רק הכללים.

זשיער בנגע, הפך, לבן. מפרידים בשתייהן. והם חושבים, כי זהו לפי 'חלק הדקדוק'. בלי לשים לב. ההסכמה שלי לקלטות של ר"י דהרי היא באופן כללי, כמו כל ההסכמות שנותנים רבנים. א"א להיכנס לכל פרט ופרט, לבדוק ולשמוע.

וחושבני, כי ישנן שלוש סיבות, למה הם טועים בזה.

כפי שאמרנו, בבית המדרש של מהרי"ץ ישנו כלל, 'העולם טועים'. דבר שאיננו נכון, אין לקבלו. אם אין לו בסיס.

סיבה ראשונה, בספרי הדפוסים אין כאן פסיק. לפי הדפוסים זה כך, 'זשיער בנגע, הפך לבן'. לכן לא העמידו בתיבת 'בנגע'.

סיבה נוספת, כי בהמשך הפסוק ישנו ג"כ משהו דומה, **וּמִרְאָה הִנָּגַע עֲמָק מַעְוֹר בְּשָׂרוֹ וַיִּקְרָא יי"ג**, זהו אותו הדבר, מפרידים פעמיים, בזה אחר זה, א"כ הוא הלך כפי ההמשך. וכן כולם. כאן ישנן שתי פשטות, במלה 'הנגע' ובמלה 'עמוק'.

סיבה שלישית – חושבני כי זאת ג"כ סיבה חשובה מאד – כי לא מסתדר להם לקרוא כך, 'זשיער בנגע'. להעמיד. 'הפך, לבן'. כיון שזה נגד הבנת העניין.

אותה הטעות ישנה בהפטרות בראשית, **כָּה אָמַר יְיָ בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם** [ישעיהו מ"ב, ה']. כמעט כולם – רובם ככולם – הם טועים. אלו בדיוק אותם הטעמים, כמו בנדון דידן. הם קוראים כך, 'כה אמר, האל, יי'. בורא השמים, ונוטיהם'. במלה 'כה אמר', ישנן תרין טרסין. כמו בנ"ד – במלים 'זשיער בנגע' – שיש אצל ואתי. ובתיבת 'האל', ישנו פסיק. ובתיבת יי', ישנו רביע.

צריכים לדעת כדלקמן. יש 'אזל ואתי', ולפעמים יש 'אתי' בלי 'אזל', שאז אנחנו קוראים לו בשם 'טרס'. כאשר ישנם שניים, קוראים להם 'תרין טרסין'. מהו ההבדל, שבין טרס, לבין שני טרסין? הרי שניהם באים לפני טעם רביע, הם בעצם אותו הדבר. ההבדל הוא ש'טרס' הוא כאשר המלה היא מלעיל, ו'תרין טרסין' הם כאשר המלה היא מלרע. למשל במלה 'אמר', יש תרין טרסין, כיון שהיא מלרע.

כמו כן, אי אפשר להגיד שהפסיק יוצא מן הכלל, כי בהרבה מקומות שישנו פסיק, דינו כמו שאר טעם מפריד, דהיינו כגון פשטא. כגון בפסוק, וְאָכַלְתָּ לֶפָנַי וְיָנִי אֱלֹהֶיךָ [דברים י"ד, כ"ג]. במלה ז'אכלת' ישנן תריין טרסין, ואח"כ ישנו פסיק. וכולם מעמידים בתיבת ז'אכלת'. א"כ ברור כי כאשר ישנו פסיק, מחשיבים אותו כמו טעם אחר, כגון פשטא. אין הבדל ביניהם.

ישנו עוד פסוק, שג"כ רואים זאת. זהו פסוק ממש דומה, ושם עושים בסדר. הפסוק הוא בהפטרת מחר חודש, וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשְׁבּוֹ כְּפָעַם | כְּפָעַם [שמואל א' כ', כ"ה]. וישב המלך, מועמד בתלשא ימין. 'על מושבו', אזל ואתי. 'כפעם', פסיק. 'כפעם', רביע. והעולם אכן קורא כך, וישב המלך. על מושבו. כפעם, כפעם.

הערה מהקהל: לגבי 'כפעם בפעם', היפ"ה בתורה קדומה כתב שאין פסיק אחר תיבת כפעם בסת"י.

תשובת מרן שליט"א: נכון. כך חידש היפ"ה ב'תורה קדומה' מעצמו, הוא כותב כי כך זה בספרי תימן, ומסתמא שהוא צודק. אבל מהרי"ץ לא העיר על כך, ולכן 'העולם' לא ידע מכך. לא קראו ככה. וכן עשו גם בתרגום שם, על שְׁוִיָּיה. פְּזִמָּן, פְּזִמָּן. כך למדנו. וגם אפילו בכת"י של מהר"ר אברהם, בנו של מהרי"ץ, ככה זה. ישנו שם פסיק. אינני יודע, צריכים לבדוק אולי ישנה מחלוקת בין התיגאן בעניין.

עכ"פ מהרי"ץ לא ציין על כך מאומה. אמנם הדבר אינו הכרח, כי ישנם דברים שמהרי"ץ לא הספיק לכתוב, הוא לא כתב את הכל. הנני מקבל לעת עתה את העדות של הרב יואב הי"ו, עד שנבדוק. מה גם שבכתר בן אשר בדקתי ומצאתי שיש פסיק, כפעם | בפעם. אמנם בתאג נביאים כת"י מהר"ר בניה משנת התכ"ב אתשע"ב אין כאן פסיק. אבל אני אומר כי העולם לא עשה כך, ואפי' בנו של מהרי"ץ לא כתב כך, ואני מביא הוכחה לענייננו לפי המקובל שם, גם אם זה איננו נכון.

הנני רק מביא ראיה הפוכה, כי שם זה בדיוק כמו ז'שיער בנגע הפך לבן, ובכל זאת שמה כן נוח להם להגיד כך, 'על מושבו. כפעם, בפעם'. מכיון

שהדבר הסתדר להם בהבנה. משא"כ בנ"ד, לא הסתדר להם להעמיד במלה ז'שיער בנגע, לא נראה להם הדבר עפ"י הפשט.

ובצירוף עוד סיבות אחרות שאמרנו בס"ד. ולגבי מה שהמסורת מדויקת אומר 'טעם', שעשו כעין פשרה, זה נראה לי דבר שאינו מתקבל על הדעת. נתן טעם לפגם. אי אפשר לעשות פשרות, בדברים הללו. כיצד יתכן בזה, 'פשרה'? ישנם ספרים שיש בהם פסיק, וישנם ספרים שאין בהם פסיק. א"כ תחליט, או שהינך הולך לפי הספרים האלה, או לפי הספרים האלה. אינך יכול לעשות, 'דלא כמר, ודלא כמר'. אם אתה הולך לפי הדפוסים, או לפי התיגאן האחרונות אשר העתיקו מהדפוסים, אזי תקרא 'הפך לבן' ביחד. בלי פסיק. ואם אתה הולך לפי התיגאן הקדמוניות, כמו מהרי"ץ, אזי אתה צריך להעמיד. אי אפשר לפשר.

נכון שהציבור פישרו, אבל האמת שהתבלבלו.

זהו כמו שתגיד, בפסוק [מלכים א' ג', כ"ג] זֶה - פְּנֵי הַחֵי, וּבִנְיָן הַמֶּת. ישנו שם דגש, במלה בני'. מדין ד'חיק. מהרי"ץ מעיר על כך. א"כ אולי נגיד, כי מאחר שישנם ספרים שזה בלי דגש, א"כ נעשה פשרה. אל תגיד 'זה-פני' בדגש חזק, אלא תעשה רק דגש קל, 'זה בני'. ברם, אין. אי אפשר להתפשר בכגון דא. או שתלך ככה, או ככה. אין משהו באמצע.

כמו כן למשל, בפסוק [בראשית מ"ו, ד'] אָנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה. לפי חלק הדקדוק, המלה 'אנכי' היא בשופר הולך. ולפי ספרים אחרים, זה רביע. אולי תגיד, א"כ אעשה פשרה. כיון שאתה אומר 'רביע', ואתה אומר 'שופר הולך', אעשה פשטא, 'אנכי, ארד עמך מצרימה'. ברם, אין דבר כזה. אי אפשר לעשות משהו באמצע.

זהו בלבול. מסורת מדויקת כתיב, וקרי משובשת...

לשבר את האוזן, נוסיף דבר דומה, לעניין קביעת המזוזה. ישנה מחלוקת בפוסקים, האם המזוזה שעל המשקוף, צריכה להיות זקופה, או שוכבת. לדעת הרמב"ם, צריך לקבעה ישר. ולדעת רבינו תם, היא צריכה להיות בשכיבה. אנחנו התימנים עושים אותה זקוף, כדעת רבינו הרמב"ם ומרן הש"ע.

וב"כ בספר חמדת דניאל על מסכת מנחות דף ל"ג ע"ב, נקיטין להלכה שיש ד' אופנים בהנחת המזוזה וכו', באמת קצת משמע מרש"י שבאלכסון אינו כשר וכו'.

אותו הדבר, בנדון דידן, לגבי הטעמים.

אמנם אכן צריכים להבין, מדוע הדבר כך, 'שיער בנגע'. הפך, לבין. מדוע ישנו טעם מעמיד במלה 'בנגע', נגד ההבנה.

יש לי בס"ד תשובה על כך, בלי נדר נשלים זאת בשיעור הבא, בכדי לתת קצת טעם והבנה לגבי העניין הזה, מדוע הדבר כך. שהרי ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. כעת נעשה סיג לתורה, ובעז"ה נבאר זאת בשיעור הבא לקראתנו לטובה.

עכ"פ המסקנא היא, במלים 'שיער בנגע', צריך להעמיד כאן. וכן 'כה אמר', להעמיד. ומה שהעולם אינו עושה כך, ישנן לכך סיבות, ברם אנחנו איננו מקבלים טעויות. ישנם כאלה אשר מנציחים את הטעויות, לדבריהם 'ככה אומרים'. אולם בבית המדרש של מהרי"ן, לא זו הדרך ולא זו העיר. ובנפלאות מתורתך הארכתי בס"ד בעניינים דלעיל, ובפרטים דקים נוספים הנוגעים לכך.

שאלה מהקהל: אולי מנהג העולם כך, מפני שזאת תיבה מוקפת, משכו קצת את המלה 'הפך'.

תשובת מרן שליט"א: התיבה אינה מוקפת. ישנו שם שופר הולך, ופסיק. ישנם כאלה, שכאשר אינם יודעים האם הטעם הוא פסיק או פשטא, וכדומה, הם עושים כשקוראים בס"ת משהו באמצע, שלא יתפסו אותם בטעות... שלא יעירו להם.

המשך השאלה: טעיתי. התכוונתי שזה כמו שמושכים בתיבת פי יד על 'פס' י"ה [שמות י"ז, ט"ז].

תשובת מרן שליט"א: למה לחפש תירוץ דחוקים, אם יש דרך ישרה. הרי יש לנו פסיק בהדיא בתיגאן, ובחלק הדקדוק. ולכן מפרידים ממש.

והמקום ברוך הוא ינחננו תמיד במעגלי צדק, ובדרך הישרה. ישרים הולכים תמיד ביושר וכו'. אבי"ר.

בא הרמ"א ואומר, כי המחמירים המדקדקים יעשו באלכסון. כפי שהאשכנזים עושים. תלמידי החזון איש, אינם עושים בדיוק כך. הם עושים ישר, אבל קצת נוטה. אבל שאר האשכנזים, עושים ממש באלכסון.

לדעת גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ן זצוק"ל, זאת טעות. ישנו מאן דאמר ישר, וישנו מאן דאמר שוכב. אם אתה עושה באלכסון, לא עשית לא כמר ולא כמר. הפשרה הזאת, לקבעה באלכסון, היא איננה טובה.

מי שרוצה לדעת את המקור לכך, יעיין מה שהבאנו בס"ד בספר שולי המעיל, על מעיל קטון למהרי"ן, בהלכות מזוזה וסימן ג' דף קי"ב, אות נ"ב [ב] בזה"ל, בספר עין חיים דף קפ"ה ע"ב חזר בו – מהרי"ן – ופסק בשם השלחן ערוך שצריכה להיות זקופה, ארכה לאורך מזוזה הפתח יעו"ש. ולא הזכיר כלל דעת החולקים, או שיטת המדקדקים לצאת ידי חובת כל הדעות לקבעה באלכסון, כדמסיק הכא במעיל קטון. ולא עוד, אלא שהראש"ן בענף חיים שם אות ל' פירש דברי רבינו המחבר, דנתכוון בזה גופא לאפוקי מסברתם, וזה לשונו, ר"ל דלא כמאן דאמר דצריך להניחה באלכסון, כדי לצאת ידי חובת דעת רבינו תם. וכן הכריע הב"י סימן רפ"ט וז"ל, ולעניין הלכה נקיטין כהרמב"ם ורש"י ז"ל ללישנא קמא דמעומד, וכן נהגו עכ"ל. עד כאן דברי הראש"ן.

ואכן נראין הדברים, דהבית יוסף לית ליה סברא זו, שהרי הביאה בעצמו לעיל מינה, ומכל מקום במסקנא לא חש לה, וכן לא העלה אותה בשלחנו הערוך. ברם היא גופא קשיא, כיון שיש לנו דרך ישר לעשות ככולי עלמא, למה נעשה באופן דאיכא רבוותא דפסלי. אל תעשה 'פשרות'.

אכן נודע הדבר, כי דעת מרנן הב"י ומהרי"ן, דפשרה זו לא תועיל ולא תציל. אדרבה, אפשר דבאלכסון פסול לכולי עלמא.

אם הינך עושה באלכסון, לא יצאת ידי חובת אף שיטה. דהיינו, אם עשית שוכב כדעת ר"ת, יצאת יד"ח בדיעבד, ולכתחילה תעשה זקוף כדעת הרמב"ם. אבל באלכסון, זה לא כמר ולא כמר.